

İçindekiler

Düşünce

- 3 Li-derkenar: *Bizi Bekleyen Unutkanlık*
CHUCH FAROE
- 5 Mesih Miti Teorisi
ESTEBAN C. VE NURULLAH D.

Kitap

- 11 Matta'nın İsa Öyküsünde Egemenliği Iskalamak:
3) Zihniyet Sorunumuz (1. Bölüm)
CHUCK FAROE

Tarih

- 19 Aziz Augustinus'un İlahiyatı: *Günah ve Kurtuluş*
Doktrinlerine Katkısı
YOEL ÖZÇELİK

Hizmet

- 26 Pastörlerin Etik Kodları
MURAT BAĞIR

Kaynak

- 31 Ondalık Verme ile İlgili
CHRISTOPHER GREEN

Giriş

Künye

e-manet

Dergi Sahibi

Anadolu Hristiyan Topluluğu Derneği

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Muammer KARAKAYA

Üslupçu

Neslihan ORANCI

Tasarım

Aslan TANRIVERDİ

Dizgi ve Dağıtım

Joshua M. WIBBERLEY

Son Kontrol

Joshua M. WIBBERLEY

Yazı Kurulu

Joshua M. WIBBERLEY

Sarah WIBBERLEY

Ken WIEST

Rhonda WIEST

Yazışma adresi

AHT

Cumhuriyet Mah. Millet Cad.

Ünlü Apt. 39/11

Melikgazi

38110 KAYSERİ, TÜRKİYE

İnternet

<https://www.e-manetdergi.org>

e-Posta

iletisim@e-manetdergi.org

Hakkımızda

e-manet Türkiye’de hazırlanarak Türk kilise önderlerine ücretsiz olarak gönderilen üç aylık e-posta Kutsal Kitap ve tanrıbilim dergisidir.

e-manet, 2. Timoteos 2:2’deki sürecin gerçekleşmesine araç olmayı amaçlamaktadır. Yarının önderlerini donatacak olan bugünkü Türk kilise önderlerinin donatılmasına katkıda bulunmak istiyoruz.

Bu derginin iki ana hedefi vardır: olgunlaşma ve hizmet.

Dergide benimsenen iki temel değer vardır: üstün nitelikli içerik ve okuyucuların yararı.

Kilise önderlerinin eleştirel düşünme, düşüncelerini net bir biçimde belirtme ve farklı görüşleri sevgiyle hoş görmenin yanı sıra, Kutsal Yazılar’a göre değerlendirme kapasitelerini geliştirmeleri can alıcı önem taşır. Bu derginin böyle bir gelişim sürecine yarayacak yapıcı bir ortam sağlayacağını umuyoruz. **e-manet**’in yararlı olması için tepkilerinizi, isteklerinizi ve eleştirilerinizi bildirmeniz gerekecektir. Bunları yazikurulu@e-manetdergi.org adresine veya Facebook’taki [okuyucu grubumuz aracılığıyla](#) iletebilirsiniz.

Çevirmeni belirlenmemiş makaleler Türkçe olarak yazılmıştır.

e-manet’in tüm sayılarını <http://www.e-manetdergi.org> adresli web sitemizden indirebilirsiniz. Ayrıca dergimizde yayınlanan tüm makaleleri interaktif bir dizinde bulabilirsiniz.

Telif Hakları

e-manet’te yayımlanan makalelerin ve karikatürlerin telif hakları, yazarlarına veya onları ilk yayımlayan kurum veya yayınevine aittir. Mesih imanlıları olarak telif hakları yasasını ihlâl etmek istemeyiz. **e-manet** kurulunun aldığı yayın izinleri, makalelerin ve karikatürlerin başka yerlerde (web siteleri dahil), yayımlanmasını kapsamayabilir. İzin nereden alınması gerektiğini öğrenmek için bize yazikurulu@e-manetdergi.org e-posta adresinden ulaşabilirsiniz.

Li-derkenar

Bizi Bekleyen Unutkanlık

▼ *Chuck Faroe*

Neden unuturuz? Hatırlayamadığımız için galiba!

İnsan yaşlandıkça daha unutkan olması olağan sayılır. (Gelin de bana sorun!) Aynı zamanda yaşlanan insanda baş gösteren unutkanlık daha vahim bir durumun belirtisi de olabilir: Alzheimer hastalığı. Dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye’de de Alzheimer hastalarının sayısı arttıkça artıyor. Öyle ki, Türk Nöroloji Derneği şu iç karartıcı gözlemde bulunmuştur: “Genç nüfusun giderek yaşlanacağı bir ülke olarak Türkiye’de 30-40 yıl sonra bu hastalığın en önemli sağlık sorunu olacağını söylemek müneccimlik olmayacaktır.”¹ Ne diyelim? Rab korusun!

Ama bazen hatırlamak işimize gelmediği için unuturuz. Unutmak haksızlık olabilir. Hatırlamaksa, görev sayılabilir. Fransız filozof, Paul Ricoeur (1913-2005), ömrü boyunca bu soruna takılıp kalmıştır. O kadar ki, 87 yaşındayken

Ricoeur söyle bir hükümde bulunmuştur: “Bazı durumların aşırı hatırlanması, bazı durumlarınsa aşırı unutulması beni rahatsız etmeye devam eden bir maskaralık... Bu açıdan, hakkaniyetle

hatırlamanın gereği, kamu önünde vurguladığım

can alıcı meselelerden biridir.”² Tarih kazananlar tarafından yazılır derler. Aynı şekilde arşivler iktidardan düşenler tarafından yakılır! İngilizler, sömürgelerinden ayrılırken yaptıkları insanlık dışı eylemleri kaydeden sayısızca belgeyi gizlice yakmışlardır. Kendi ülkem Amerika’da, toprakların asıl yerlisi olan Kızılderililerin çoğu acımasızca katliamlarla öldürüldü. Sağ kalanlar da binbir şekilde vicdansızca istismar edildi. Peki, bu utanç verici duruma karşı bizim memleketimizde nasıl bir “tarihsel bellek” sergilenir? Efendime söyleyeyim, biz çocukken keyifli keyifli kovboyculuk oynardık!

Sözünü etmek ayıp olmasın ama bir başka, daha da uğursuz, unutkanlık türü var: Travmanın getirdiği unutkanlık. Yaşanan bazı deneyimler akılda tutamayacak kadar acıdır. “Kopukluk sendromu” dedikleri hadisede beynimiz bizi korumak için bilincimizi bambaşka yere götürür; velhasıl yaşananlar kolay kolay hatırlanmaz. Bu konunun bir uzmanının dediği gibi, “Travmanın özü unutmaya çalışmaktan, ne kadar korktuğunuzu, kızdığınızı veya çaresiz kaldığınızı gizlemekten ibarettir.”³

Alzheimer, insaniyetsizlik, travma... yaşadığımız bu günah yüzünden lanetlenmiş dünyada ne kadar çok acı ve kötülük varmış! Keşke hepsini unutabilsek de rahatlasak! Ama şu da var: Unutsak bile gerçeklik değişmez. Bunamış beyinler, gizlenen ayıplar, şoka sokan travmalar yok olmayacaktır.

Oysa, Yeşaya peygamberin sözlerinde Tanrı’nın zamanın sonunda *gerçekliği* değiştireceğine dair bir umut parıltısı var. Sözgelimi, Tanrı “ölümü *sonsuz* dek yutacak. Egemen RAB *bütün yüzlerden* gözyaşlarını silecek. Halkının utancını *bütün yeryüzünden* kaldıracak” diyor (25:8, vurgu eklenmiştir). Hiç ölümü, kederi ve utancı olmayan bir dünya düşünebiliyor musunuz?

“Bazen hatırlamak işimize gelmediği için unuturuz.”

Yeşaya, Tanrı'nın, bildiğimiz bu dünyadan daha kalıcı bir realite olacağını söylediğini de şöyle kaydeder: "Başınızı kaldırıp göklere bakın, aşağıya, yeryüzüne bakın. Çünkü bu gökler duman gibi dağılacak, giysi gibi eskiyecek yeryüzü; üzerinde yaşayanlar sinek gibi ölecek. Ama benim kurtarışım sonsuz olacak, ardı kesilmeyecek zaferimin" (51:6). Bu dünya, mevcut bu düzen, bitecek; Rab'in kurtarış ve zaferiyse bitmeyecek. Eh, bu dünya artık olmayacaksa, bu kurtarış, bu zafer, nerede yaşanacak?

Tanrı, gene Yeşaya aracılığıyla, bu soruyu şöyle yanıtlar: "...geçmiş sıkıntılar unutulup gözümünden saklanacak. Çünkü bakın, yeni bir yeryüzü, yeni bir gök yaratmak üzereyim; geçmiştekiler anılmayacak, akla bile gelmeyecek" (65:16-17). Çok ilginç. Yepyeni bu dünyada seçici unutkanlık yaşayacağız: Geçmiş *sıkıntılar* unutulacak, anılmayacak, akla gelmeyecek. Neden unutacakmışız? Pavlus'a göre, orada tecrübe edeceğimiz yücelik o denli büyük ki, bu dünyayı nitelendiren bütün acılarla karşılaştırmaya değmez! (Bkz. Romalılar 8:18.)

Bir yerde Orhan Veli, "Sevin, sevinebilirsen, insanlığın haline karşı" diyor. Pavlus ise bir yerde, "Tanrı'nın yüceliğine erişmek umuduyla övünüyoruz" diyor. Sözüünü şöyle devam ettiriyor Pavlus: "... bu umutla kurtulduk. Ama görülen umut, umut değildir. Gördüğü şeyi kim umut eder? Oysa görmediğimize umut bağlarsak, sabırla bekleyebiliriz."⁴

O zaman, bizi bekleyen kutlu unutkanlığı sabırla dayanarak beklemeyi unutmayalım! **E**

Sonnotlar

¹ "Alzheimer Hastalığı", *Türk Nöroloji Derneği* < <https://www.noroloji.org.tr/menu/94/alzheimer-hastaligi#:~:text=G%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCzde%20T%C3%BCrkiye'de%20300%20bin.sorunu%20olaca%C4%9F%C4%B1n%C4%B1%20s%C3%B6ylemek%20m%C3%BCncelik%20olmayacaktır%C4%B1r> > (19.05. 2022 tarihinde erişildi).

² Paul Ricoeur, *Memory, History, Forgetting* (Chicago: University of Chicago Press, 2004), s. xv.

³ Bessel van der Kolk, *The Body Keeps the Score* (New York: Penguin Books, 2014), s. 337.

⁴ Bu alıntı Orhan Veli'nin "Karşı" adlı şiirindedir. Pavlus'un zikredilen sözleriye Romalılar 5:2 ve 8:24-25 ayetlerinde geçer.

"İyi haber şu ki Mesih geldi ve bir daha gelecek: Hristiyanlıkta sevinç bu gerçeklere dayalıdır, dolayısıyla da bu haberin yayılmasına ve bunu kabul edenlerin inancının büyümesine derinden bağlıdır."

Ian Y.S. Jew

Mesih Miti Teorisi

Esteban C. ve Nurullah D.

Mesih Miti Teorisi (MMT) 18. yüzyılda ortaya çıkan ve son yıllarda, özellikle İnternet sayesinde yine popüler hale gelen bir görüştür. Araştırmacıların çoğu Nasıralı İsa'nın neler öğrettiğini, kendini nasıl gördüğünü ve dirilip dirilmediğini tartışırken; MMT savunucuları "İsa Mesih" diye adlandıran şahsın aslında hiç yaşamadığını ve sonradan uydurulan bir mit figürü olduğunu söylerler. Burada özet olarak MMT savunucularının temel argümanlarına bakıp bir değerlendirme yapılacaktır.

Günümüzde, MMT savunucularının çoğu, özellikle 19. yüzyılda yaşamış Alman tarihçi Bruno Bauer'e dayanan, şu üç temel argümanı öne sürer:

1. Kanonik İnciller (Matta, Markos, Luka ve Yuhanna) ile Pavlus'un mektupları, güvenilir tarihsel metinler değil; mitolojik ve ruhsal bağlamda, çok ileri bir tarihte yazılmış metinlerdir.
2. "İsa Mesih" aslında Pavlus gibi insanların paganizmden esinlenerek yarattıkları mitsel bir figürdür.
3. İsa'dan söz eden bir çağdaşı, yani İsa'yla aynı dönemde yaşayanlar tarafından yazılmış bağımsız kaynaklar yoktur.

İlk iki iddiayı birlikte, üçüncü iddiayı ise ayrı ele alalım.

"MMT savunucularına göre İnciller tarihsel metinler değildir, kurgudur ve tarihsel bir figürü değil, tamamen mitsel bir figür uydurup anlatmışlardır."

Kanonik İnciller ile Pavlus'un mektupları güvenilir tarihsel metinler mi, yoksa paganizmden esinlenerek yazılmış kurgular mı?

Kanonik İncillerde anlatılan her şeyin gerçekte olup olmadığı, Nasıralı İsa'nın sözlerini tamamen doğru aktarıp aktarmadığı konusu ayrı bir tartışmadır. Burada o tartışmaya girilmeyecek, çünkü MMT savunucularının iddiası daha keskin ve uç bir iddiadır: Onlara göre İnciller tarihsel metinler değildir, kurgudur ve tarihsel bir figürü değil, tamamen mitsel (veya belki çok daha eski bir dönemde yaşamış ve neredeyse tamamen alakasız) bir figür uydurup anlatmışlardır. Aynı şekilde, Pavlus'un bahsettiği "İsa Mesih" in tamamen göksel bir figür olduğunu söylerler. Örneğin, Robert Price *The Incredible Shrinking Son of Man* (Amherst, New York: Prometheus, 2003) adlı kitabında Pavlus'un, İsa'nın dünyevi hayatından hiç bahsetmediğini ve sadece vahiy aracılığıyla O'nun hakkında bilgi aldığını iddia eder.

Bu iki iddia oldukça zayıftır. Yeni Ahit araştırmacıları arasında Kanonik İncillerin "antik biyografi" türüne ait oldukları konusunda fikir birliği vardır.¹ Aynı şekilde, Kanonik İncillerin İsa'nın bizzat yaşadığı dönemde başlayan sözlü geleneğe dayandıkları konusunda da bir fikir birliği vardır.² İncillerde anlatılan İsa'nın tarihte yaşamış İsa'ya ne kadar benzeyip benzemediği belki tartışılabilir ama ünlü araştırmacı Bart Ehrman'ın söylediği gibi, "Yeni Ahit,

erken dönem Hristiyanlık, antik tarih ve ilahiyat araştırmacılarının ezici çoğunluğu arasında" İsa'nın yaşayıp yaşamadığını tartışmak "ciddiye alınmıyor".³

Pavlus'un mektuplarıyla ilgili iddia da apaçık yanlıştır. Pavlus hem İsa'nın dünyevi varlığından bahseder (bkz. Gal. 1:19; 1Se. 2:14-16) hem de bizzat O'nun sözlerini aktardığını iddia eder (bkz. 1Ko. 11:23-26). Hatta 1. Korintliler 15. bölümdeki "inanç bildirgesi" ("Aldığım bilgiyi size öncelikle ilettim...") İsa'nın ölümünden, dirilişinden ve öğrencilerine kendini göstermesinden bahseder. Bu inanç bildirgesinin Kudüs cemaatinde, İsa'nın ölümünden sonra beş yıl içinde yazıldığı çoğu araştırmacı tarafından kabul görmektedir.⁴ Yani, MMT savunucularının iddia ettiği gibi, Pavlus (veya başka bir yazar) onlarca yıl sonra tamamen göksel, ilahi bir varlık türetmemiştir.

İsa'yı mitolojik figürlerle kıyaslayıp "benzerliklerini" göstermek de çok popüler bir yaklaşımdır. Özellikle bir ara popüler olan *Zeitgeist* filmi⁵ bu görüşü savunmaktadır. Osiris, Dumuzi, Melkart, Herakles, Adonis ve Baal gibi pagan karakterlerin hayatlarından detaylar göstererek İsa Mesih'in hayatının bu detaylardan kopyalanarak uydurulduğu iddia edilir. Örneğin Osiris'in de 25 Aralık'ta bir bakireden doğduğu, üç bilge adam tarafından ziyaret edildiği, 30 yaşındayken vaftiz edildiği, çarmıha gerildiği ve dirildiği söylenir. İlk başta bu iddialar çarpıcı gelse de Osiris'i anlatan kaynaklara bakıldığında zaman bu "benzerliklerin" hepsinin tamamen uydurulmuş oldukları, Osiris'in hikayesinde aslında hiçbir detayın yer almadığı net olarak görülür. Antik çağ araştırmacısı Jonathan Smith bunu kesin bir dille beyan ediyor:

"İsa'yı mitolojik figürlerle kıyaslayıp 'benzerliklerini' göstermek de çok popüler bir yaklaşımdır."

Bir zamanlar; akademik araştırmalarda ana başlık olan, ölen ve dirilen tanrılar kategorisinin büyük ölçüde hayalperest yapılandırmalar ve fazlasıyla ileri tarihli ya da son derece belirsiz bazı yanlış adlandırmalar üzerine kurulu olduğunun anlaşılması gerekir... Ölen ve dirilen tanrılar sınıfına ait olarak belirlenen ilahların

tamamı, ortadan kaybolan ilahlar ya da ölmüş ilahlar gibi daha büyük iki kategori altında toplanabilir. Birinci durumda, tanrılar geri döner ancak zaten ölmemişlerdir; ikincisinde ise, tanrılar ölür ancak geri dönmezler. Dinler tarihinde, ölen ve dirilen bir tanrıya dair açık bir örnek yoktur.⁶

İsa'yı anlatan İsa'nın çağdaşı, bağımsız kaynaklar yok mu?

"Çağdaş" dediğimiz kaynaklar, İsa'nın yaşadığı aynı (veya çok kısa bir zaman sonraki) döneme ait kaynaklardır. Bir kaynağın "bağımsız" olması, başka kaynaklardan alıntılanmadığı, bir nevi "orijinal" diyebileceğimiz bilgiler içermesiyle alakalıdır. Örneğin, eğer Atatürk'ün yaptığı bir konuşmayı anlatan on metin varsa ama bu metinlerin hepsi sadece "A" olarak adlandırdığımız tek bir kaynağa dayanıyorsa on tane bağımsız kaynak değil, bir tane bağımsız kaynak bulunmaktadır.

İsa'yı anlatan kaynakları üçe bölebiliriz: Hristiyan, pagan ve Yahudi. Hristiyan kaynaklar, yani Yeni Ahit metinleri, kimine göre tamamen kimine göre kısmen İsa'yla çağdaştır. MMT savunucuları Yeni Ahit'in tümünün Markos'a dayandığını iddia ederler, fakat bu görüş araştırmacıların ezici çoğunluğu tarafından kabul görmemektedir. Tam tersine, Yeni Ahit metinlerinin *en az* altı bağımsız kaynaktan oluştuğunu tahmin etmektedirler:⁷

- **Markos:** İlk yazılmış İncil olarak çoğunluk tarafından kabul edilmektedir. Matta ve Luka, Markos'u bazen kaynak olarak kullanmaktadır.

- **"M"**: Markos ve Luka'da geçmeyen, Matta'ya özgün kısımlar.
- **"L"**: Markos ve Matta'da geçmeyen, Luka'ya özgün kısımlar.
- **"Q"**: Markos'ta geçmeyen, Matta ve Luka'da geçen kısımlar.
- **Yuhanna**: Sinoptik (Matta, Markos ve Luka) İncillerden sonra yazıldığı ama onlara dayanmadığı kabul edilmektedir.
- **Pavlus**: Mektupların çoğu veya tamamı İncillerden önce yazılmıştır.

Bunlar sadece en çok bilinen veya tahmin edilen yazılı kaynaklardır. Fakat bu yazılı kaynakların bir kısmının çok daha eski olan sözlü geleneğe dayandıkları tahmin edilmektedir ve bazı kaynakların, birden fazla kaynaktan faydalanmış olma olasılığı yüksektir.⁸

MMT savunucularının ortaya koyduğu, Hristiyan kaynaklarının İsa'yla çağdaş ve bağımsız olmadıkları iddiası asılsız olsa da, pagan ve Yahudi kaynaklara bir bakalım. İlk iki yüzyıla ait olup günümüze kadar ulaşan önemli bazı pagan ve Yahudi kaynaklar vardır:

Pagan

- **Tacitus**: Roma'nın en önemli tarihçisi. Büyük Roma Yangını'ndan sonra İmparator Nero'nun Hristiyanları suçlayıp onlara zulmetmesini anlatır.
- **Mara Bar Serapion**: Süryani filozof. Kendi oğluna öğütlerini yazdığı bir mektubunda, muhtemelen İsa'nın çarmıha gerilmesinden bahseder.
- **Genç Plinius**: Bitinya Bölgesi (günümüzde İznik ve İzmit) valisi. İmparator Traianus'la mektuplaşması sırasında Hristiyanlardan ve kurucularından bahseder.
- **Suetonius**: Romalı tarihçi. Neron döneminde Roma şehrindeki Yahudilerin "Chrestus"un kışkırtmaları yüzünden huzursuzluk çıkarttıklarını, bu yüzden şehirden kovulduklarını anlatır.
- **Samosatalı Lukianos**: Yunan hicivci. *Peregrinus'un Ölümü* adlı eserinde Hristiyanlarla dalga geçer ve İsa'nın hayatıyla ve ölümüyle ilgili bazı bilgiler aktarır.

"Bu yazılı kaynakların bir kısmının çok daha eski olan sözlü geleneğe dayandıkları tahmin edilmektedir ve bazı kaynakların, birden fazla kaynaktan faydalanmış olma olasılığı yüksektir."

Yahudi

- **Flavius Yosefus**: 1. yüzyılda yaşamış önemli bir Yahudi tarihçi. Eserlerinde iki farklı yerde İsa'dan bahseder.
- **Talmud**: Yahudi sözlü geleneğinin 3. ve 6. yüzyılları arasında derlenmiş halidir. Polemik dille İsa'dan bahseder.
- **Celsus**: Yahudi bir yazardı ve Hristiyanlık karşıtı bir eser yazdı. Kendi eseri günümüze ulaşmadı, fakat Hristiyan yazar Örigenes'in "*Celsus'a Karşı*" eserinde onun argümanlarını bulabiliriz.
- **Tryfo**: Hristiyan yazar Şehit Yustin'in "*Tryfo ile Diyalog*" eserinde dönemin Yahudilerinin İsa'yla ilgili iddialarını okuyabiliriz.

Bu kaynaklar arasında İsa'nın tam çağdaşı diyebileceğimiz yazarlar yoktur. Buna en yakın ve en detaylı anlatı içeren kaynaklar Tacitus ve Flavius Yosefus'un yazılarıdır. Tacitus MS 116 civarında, Flavius Yosefus MS 93 civarında yazdı. MMT savunucuları özellikle şu noktayı vurgularlar: Neden daha eski kaynaklar yok?

Fakat bu "sessizlik argümanı" zayıf bir argümandır. Büyük savaşları anlatan tarihçiler, neden Filistin'de idam edilen bir köylüden bahsetsinler? Birinci yüzyılda Pontius Pilatus (o dönemde Filistin'in en önemli yöneticisi) ve Flavius Yosefus (İmparator Vespasianus'un yakın arkadaşı olarak bilindiği halde) gibi önemli şahısları anlatan kaynaklar da yoktur. Hatta 1. yüzyılda Filistin'de yaşamış tek bir yazarın eserleri elimizde: Flavius Yosefus'un.⁹ Roma'nın en meşhur tarihçisi Tacitus'un yazdığı eserlerin yarısı kayıp ve yarısı ancak iki nüsha halinde günümüze ulaştı. Günümüze çok daha yakın dönemde yaşamış İbn-i Heysem (10. yy.) 200 eser yazdı, fakat 145'i kayıp. MMT savunucularının İsa'ya uyguladıkları standardı başka insanlara uygularsak, "tarihi gerçekliği şimdiye kadar hiç sorgulanmayan sayısız pagan şahsın varlığını reddetmek zorunda kalabiliriz."¹⁰

Tacitus ve Flavius Yosefus

Peki, Tacitus ve Flavius Yosefus hakkında MMT savunucuları ne söyler? Tacitus'un kaydının sonradan eklenmiş olma olasılığı çok düşük, çünkü Hristiyanları ve İsa'yı kötülemeye çalışmaktadır. Dolayısıyla MMT savunucularının çoğu Tacitus'un bu kaydı yazmadığını iddia

"MMT savunucularının İsa'ya uyguladıkları standardı başka insanlara uygularsak, tarihi gerçekliği şimdiye kadar hiç sorgulanmayan sayısız pagan şahsın varlığını reddetmek zorunda kalabiliriz."

etmek yerine Tacitus'un bağımsız bir kaynak olmadığını iddia ederler. Yani, MMT savunucularına göre Tacitus, Kanonik İncillerden (bundan başka herhangi bir bilgiye veya kaynağa sahip değildi) bilgi alıp kendi kaydını yazmıştır. Ancak bu tez çok inandırıcı değil. Roma'nın en büyük tarihçisi, nefret ettiği bir halkın rivayetlerini tarih verileri gibi yazar mıydı? Kaynaklarını sıkı bir şekilde araştırmasıyla bilinen Tacitus "dedikodu" yayar mıydı?¹¹ Roma'daki "yabancı dinleri" gözetmekle sorumlu heyetin ("Quindecimviri sacris faciundis") bir üyesi ve

Roma senatörü Tacitus'un başka kaynaklara danışmadığını söylemek güçtür.¹² Purdue Üniversitesi'nde çalışan Dr. Mykytiuk'e göre, "Tacitus tarih yazarken, tamamen güvenilir olmadığını düşündüğü bir bilgiyi aktardığı zaman okuyucuları için bir not da yazardı, fakat Christus'tan bahseden pasajda öyle bir uyarıya yer vermemektedir."¹³

Flavius Yosefus'un yazıları biraz daha karmaşıktır. Eserlerinde iki sefer İsa'dan bahseder. Daha kısa olan kaydında Kudüs cemaatini yöneten Yakup'un ölümünü anlatırken, onu "Mesih denilen İsa'nın kardeşi" olarak tanıtmaktadır. Yosefus, "bu kaydında esas vurguyu doğrudan İsa'ya yapmamıştır, Yakup'tan söz ederken İsa'ya da küçük bir atıfta bulunmuştur. Dolayısıyla tarihsel bir şahsiyet olarak Nasıralı İsa'nın mevcudiyeti konusunda Yahudi tarihçi İosefus'un şahsiyetinde 1. yüzyıl sonlarından mühim bir tanıklığa sahip bulunduğumuz anlaşılmaktadır."¹⁴

Fakat Flavius Yosefus'un daha meşhur olan *Testimonium Flavianum* (Flavianus'un Tanıklığı) anlatımı tartışmalıdır. Bu anlatımda İsa'dan şu şekilde bahsedilmektedir:

O, Mesih'ti. Aramızdan önde gelenlerin önerisi üzerine (Roma valisi Pontius) Pilatus onu haça mahkûm etti. Ancak O'nu sevenler O'na karşı hissettikleri bağlılıktan vazgeçmediler.

Çünkü O, ilahi peygamberlerin önceden bildirdikleri ve bin (tane) başka mucize tarafından da gösterildiği üzere, üçüncü gün (dirilerek) yeniden canlı olarak onlara (kendisine inananlara) görünmüştü. (Böylece) O'nun ismiyle anılan Hristiyanlık taifesi (kavmı) bugün de mevcudiyetini sürdürmektedir.¹⁵

Bu kaydı okuyanların çoğu aynı sonuca varmıştır: Hayatı boyunca Yahudi dinine mensup olan Flavius Yosefus'un bu kaydı olduğu gibi yazmış olması güçtür. "O, Mesih'ti" ve "ilahî peygamberlerin önceden bildirdikleri üzere... üçüncü gün görünmüştü" gibi ifadeler Yahudi bir tarihçinin değil, bir Hristiyan'ın kullanacağı ifadelerdir. Bundan dolayı çoğu araştırmacı bu metni bir "interpolasyon" olarak görmektedir; yani, muhtemelen yazıyı kopyalayan Hristiyan bir müstensih Yosefus'un sözlerini biraz "düzeltmek amacıyla" eklemeler ve çıkarmalar yapmıştır.

Fakat, MMT savunucuları bunun ötesine gidip Yosefus'un aslında İsa'dan hiç bahsetmediğini, bu ve Yakup'la ilgili kaydın tamamen sonradan uydurulduğunu iddia ederler. Ama bu iddiaları kabul etmemek için çeşitli sebepler vardır. Mantık açısından, Hristiyanların bu metni uydurmaları için bir sebep yoktu. Kilise babaların hiçbiri bu pasajı apolojetik argümanlarında kullanmaz ve inanç savunması açısından değeri neredeyse hiç yoktur, çünkü 18. yüzyıla kadar İsa'nın yaşamadığını savunan hiçbir şahıs bilinmemektedir.¹⁶ Aynı zamanda metnin yazı tarzının Flavius Yosefus'un yazı tarzıyla uygun olduğu genel anlamda kabul edilmektedir.¹⁷ Ayrıca, *Testimonium*'un 10. yüzyıla ait Arapça ve 12. yüzyıla ait Süryanice çevirilerinde küçük farklılıklar bulunmaktadır; örneğin "O, Mesih'ti" yerine, "Mesih olduğuna inanıyorlardı" denmiştir. Bazı araştırmacılar bu çevirilerin metnin orijinal haline daha yakın olduğunu düşünmektedirler.¹⁸ Bunlara benzer çeşitli sebeplerden dolayı çoğu araştırmacı *Testimonium Flavianum*'un özünün Yosefus'a dayandığını düşünmektedirler.¹⁹

"Mesih Miti Teorisinin ne kadar marjinal bir görüş olduğunu vurgulamakta fayda var."

Sonuç

MMT savunucularının üç temel argümanına bakıp bunları değerlendirdik. İçerikleri oldukça tartışılır olsa da, Nasıralı İsa'nın varlığını ispatlamak için faydalı tarihsel metinler oldukları tartışılmaz. Kanonik İnciller ile Pavlus'un Mektupları'nın onlarca yıl sonra kurgu olarak yazılmış metinler değil, İsa'ya yakın bir dönemde kaleme alınmış ve daha da eski yazılı ve sözlü kaynaklara dayandıklarını gördük.

İçerikleri şiddetle tartışılrsa da, Nasıralı İsa'nın varlığını ispatlamak için faydalı tarihsel metinler oldukları tartışılmaz. Buna bağlı olarak İsa'yı mitolojik figürlerle kıyaslayıp "benzerliklerini" göstermek gibi çabaların ne kadar verimsiz ve tarihe aykırı bir yaklaşım olduğunu göstermiş olduk. Son olarak, İsa'dan bahseden Pagan ve Yahudi kaynaklara bakıp özellikle Tacitus'un ve Flavius Yosefus'un kayıtlarını inceleyerek bunların bağımsız kaynaklar teşkil ettiklerini söyledik.

Mesih Miti Teorisinin ne kadar marjinal bir görüş olduğunu tekrar vurgulamakta fayda var. Bu görüşü savunup bu alanda doktora sahibi iki kişi var: Robert Price ve Richard Carrier.²⁰ Fakat bu görüşe karşı çıkan binlerce doktora sahibi ateist, agnostik, Hristiyan, Yahudi ve Müslüman araştırmacı var. Tabii ki sırf çoğunluk öyle düşündüğü için bir şeyin doğru olup olmadığı kanıtlanmaz ama bu kadar ezici bir çoğunluğa karşı çıkmadan önce ciddi düşünmek lazım. MMT savunucularının neden İsa'nın varlığını bu kadar hararetle reddettiklerini sorgulamak da ayrıca yerinde olur.

Agnostik araştırmacı Bart D. Ehrman tezini şöyle özetler:

[Bazı] MMT savunucuları, hırslı din karşıtlarıdır. O halde, bir kişinin dini çürütmesi için, özellikle dinin Hristiyan olan biçimini çürütmesi gerekiyor. [...] İsa'nın tarihte yaşamadığını göstermeye çok hevesli olan MMT savunucuları, tarihsel bir kaygı ile hareket etmiyorlar. Ajandaları dinsel ve dini ideoloji suçuna ortak oluyorlar. Tarih yapmıyorlar; teoloji yapıyorlar.²¹ e

Sonnolar

- ¹ Graham N. Stanton, *Jesus and Gospel* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004). s. 192; Richard A. Burridge "Gospels", *The Oxford Handbook of Biblical Studies*, J. W. Rogerson ve Judith M. Lieu, ed. (Oxford: Oxford University Press, 2006), s. 437; Charles H. Talbert, *What is a Gospel? The Genre of the Canonical Gospels* (Philadelphia: Fortress Press, 1977); Richard A. Burridge, *What are the Gospels? A Comparison with Graeco-Roman Biography*, 2004 ed. (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 2004); Lawrence M. Wills, *The Quest of the Historical Gospel: Mark, John and the Origins of the Gospel Genre* (Londra: Routledge, 1997) s. 10.
- ² Bart D. Ehrman, *Did Jesus Exist?: The Historical Argument for Jesus of Nazareth* (San Francisco: HarperOne, 2012) s. 261; James D. G. Dunn, *Jesus Remembered: Christianity in the Making* (Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans, 2003) s. 883-884.
- ³ Ehrman, s. 20.
- ⁴ Wolfhart Pannenberg, *Jesus – God and Man*, çev. L. Wilkins ve D. Pribe (Philadelphia: Westminster, 1968), s. 90; Oscar Cullmann, *The Early Church: Studies in Early Christian History and Theology*, dü. A. J. B. Higgins (Philadelphia: Westminster, 1966) s. 66; Raymond E. Brown, *The Virginal Conception and Bodily Resurrection of Jesus* (New York: Paulist Press, 1973), s. 81; Thomas Sheehan, *First Coming: How the Kingdom of God Became Christianity* (New York: Random House, 1986), s.110, 118; Ulrich Wilckens, *Resurrection*, çev. A. M. Stewart (Edinburgh, İskoçya: Saint Andrew, 1977), s. 2; Hans Grass, *Ostergeschehen und Osterberichte*, 2. basım (Göttingen, Almanya: Vandenhoeck und Ruprecht, 1962), s. 96.
- ⁵ *Zeitgeist*, yöneten Peter Joseph (Gentle Machine Productions, 2007).
- ⁶ Jonathan Z. Smith, "Dying and Rising Gods," *Encyclopedia of Religion*, 4. Cilt, 2. basım, dü. Lindsay Jones (Detroit: Macmillan, 2005), s. 2535-2540.
- ⁷ Ehrman, s. 76-78.
- ⁸ Daniel J. Scholz, *Jesus in the Gospels and Acts* (Winona, Minnesota: St. Mary's Press, 2009), s.166-68.
- ⁹ Ehrman, s. 44-49; Robert Hutchinson, *Searching for Jesus* (Nashville, Tennessee: Nelson Books, 2015), s. 9.
- ¹⁰ Michael Grant, *Jesus: An Historian's Review of the Gospels* (New York: Charles Scribner's Sons, 1977).
- ¹¹ Paul R. Eddy ve Gregory A. Boyd, *The Jesus Legend: A Case for the Historical Reliability of the Synoptic Jesus Tradition* (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2007).
- ¹² Robert E. Van Voorst, *Handbook for the Study of the Historical Jesus* (Leiden: Brill Publishers, 2011), s. 2159.
- ¹³ Christopher Klein, "The Bible Says Jesus Was Real. What Other Proof Exists?", *History.com*, < <https://www.history.com/news/was-jesus-real-historical-evidence> > (27.05.2022 tarihinde erişildi).
- ¹⁴ Zafer Duygu, *İsa, Pavlus, İnciller* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2019), s. 104.
- ¹⁵ Zafer Duygu, "Nasıralı İsa'nın Erken Dönem Yahudi Literatürüne Yansımaları", *Mukaddime*, 2017, 8 (1), s.157. Bu metne şu linkten ulaşılabilir: < <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/328313> > (27 Mayıs 2022 tarihinde erişildi).
- ¹⁶ Ehrman, s. 96.
- ¹⁷ Ehrman, s. 74.
- ¹⁸ Shlomo Pines, *An Arabic version of the Testimonium Flavianum and its Implications* (Kudüs, İsrail: Israel Academy of Sciences and Humanities, 1971); Geza Vermes, *Jesus in the Jewish World* (Londra: SCM Press, 2010), s. 33-44; Paul L. Maier, *Eusebius: The Church History* (Grand Rapids, Michigan: Kregel Publications, 2007).
- ¹⁹ Alice Whealey, "Josephus on Jesus: the Testimonium Flavianum Controversy from Late Antiquity to Modern Times", *Studies in Biblical Literature*, Sayı 36 (New York: Peter Lang, 2003).
- ²⁰ Ehrman, s. 22.
- ²¹ Ehrman, s. 337-38.

Matta'nın İsa Öyküsünde Egemenliği Iskalamak

3) Zihniyet Sorunumuz (1. Bölüm)

❑ *Chuck Faroe*

Yalın Alpay, attığı bir tweette, "Okuduğunu veya izlediğini anla(ya)mamak, genellikle zihinsel bir sorundan (düşük IQ vb. gibi) çok, bir zihniyet sorunu" diyor. Bunun ardından da "temel zihniyet sorunları" nı sıralamaya başlıyor. Alpay'ın ileri sürdüğü ilk zihniyet sorunuysa şu: "Metnin ifade ettiğiinden bağımsız olarak metni üretene had bildirerek kendine iktidar alanı yaratmaya odaklanma."¹ Burada dikkatinizi üç ilginç noktaya çekmek istiyorum: Önce, Alpay zihin ile zihniyet arasında ayırım yapar. Ayrıca da, zihniyetlerin sorunlu olabileceğini belirtir. Son olarak, zihniyet sorunlarının erdemli olmayan arzulardan – kendimize iktidar alanı yaratmak isteği gibi– kaynaklandığını savunur.

Burada, özetle, Alpay zihni *düşünme gücü* olarak anlar ve *düşünme tarzı* olan zihniyetten ayırır. Yani, zihin keskin bıçağa benzeyen kıvrak zekâysa, zihniyet o bıçağın nasıl ve niçin kullanıldığına benzer. Peki, zihniyet nasıl sorunlu olabilir? Bıçak benzetmesinden devam edelim: Bıçak yararlı değil, zararlı bir şekilde kullanılırsa sorun teşkil eder. Bıçak iyi veya kötü niyetli olamaz; sadece bir alettir. Ustaca kesmekse bir yetenek. Ama bu alet ve yetenek kötü amaç için kullanılabilir. Sözgelimi, Urfa'da şaşılacak bir olay yaşanmıştır: Polis, soruşturduğu cinayetlerde bıçağın ustaca kullanıldığını fark ederek, dönerci olan faili yakalamıştır!² Buna benzer şekilde, *düşünme gücü* sadece bir kabiliyettir ama *düşünme tarzı* –zihniyet– erdemli veya erdemsiz olabilir.

"Zihin keskin bıçağa benzeyen kıvrak zekâysa, zihniyet o bıçağın nasıl ve niçin kullanıldığına benzer."

Burada önemlice bir noktaya değinmeliyim: *Düşünme* dediğimizde, tamamen rasyonel ve bilinçli bir süreçten söz ettiğimizi sanabiliriz. Ama düşünce dünyamız bu kadar basit değildir. Psikoloji profesörü Pawel Lewicki'nin tespitlerine göre, "toplam zihinsel faaliyetlerimizin ancak küçük bir kısmı düşünme, öğrenme ve bilgi toplama gibi bilinçli işlemlerden ibaret olup, büyük çoğunluğuyysa tamamen bilinçdışı kalır."³ Nitekim bu serinin ilk yazısında günahlı insan olarak kendi görüşlerimizi ve yaptıklarımızı onaylamaya eğilimli olduğumuzu işaret ederek, "Tercihlerimizi sezgisel olarak meşrulaştırırken, Tanrı yolunu farkında olmadan şaşırırız" demiştik.⁴ Dikkat edin: Kendimizi *sezgisel olarak* haklı çıkarırız ve Tanrı'nın isteğini *farkında olmadan* yanlış algılarız. Zihniyetimiz bizi yönlendirir ama önemli ölçüde bizden saklıdır. Bizden saklıdır ama yine de biz ondan sorumlu tutuluruz. Matta'daki tövbe çağrısı (3:1-2; 4:17) ve İsa'nın Petrus'u azarlaması (16:23) bunu gösterir. Günahlarımızdan dolayı tövbeye çağırılırız ve yanlışlarımızdan dolayı azarlanırsınız. İlk yazıda bu durum şöyle açıklandı:

İsrail'in de tüm insanların da Tanrı katında tövbe etmesi gereği, esasında, bir zihniyet meselesidir. Sözlüğe göre, zihniyet, "Belirli görüş, inanç ve alışkanlıkların etkisiyle oluşan düşünme tarzı" anlamına gelir. İnsan olarak yüreğimizin derinlerinde benimsediğimiz görüş, inanç ve alışkanlıklardan dolayı Tanrı'nın gerçekten nasıl bir egemen olduğunu, nasıl egemenlik sürdüğünü kavrayamayız. Kavrasak bile doğal halimizle tasvip etmeyiz. Özetle, Tanrı'nın düşünme tarzı ile insanın düşünme tarzı temel düzeyde birbiriyle çelişirler. Matta'da, öykünün sorununu oluşturan çatışma bu çelişen zihniyetlerden kaynaklanır. Matta, İsa'nın Petrus'a söylediği, "Düşüncelerin Tanrı'ya değil, insana özgüdür" sözünü öykünün tam ortasına yerleştirerek öyküde vurgulanan sorunu oluşturan bu çatışmayı vurgular.⁵

Hem habersiziz, hem sorumluyuz. Hem de konu son derece önemli. Bu mesele hakikaten girift! Çelişkiye benzeyen bu durumun haklılığını açıklamak için konuyu iki yazıda işleyeceğim. Kaçınılmaz olarak da teknik bazı noktalara değineceğim. Vazgeçmeden sabırla dayanarak okumaya devam etmenizi salık veririm. Ataların dedikleri gibi, "Gülü seven dikenine katlanır."

Bu ilk yazıda kilit sorumuz şu olacak: *Zihniyetler nasıl oluşur?* Bu esaslı soruyu felsefe profesörü James K. A. Smith'in geliştirdiği *sezgisel formasyon* modeli çerçevesinde ele alacağım.⁶ Matta'nın anlattığı İsa öyküsünün ana kaygısı öğrenci yetiştirmek olduğuna göre,⁷ zihniyet formasyonunu incelerken Smith'in de öncelik tanıdığı şu soru ile yola çıkalım: *Öğrenci nasıl öğrenir?*

"Hem habersiziz, hem sorumluyuz."

Öğrenci nasıl öğrenir?

Öğretmek. Yetiştirmek. Eğitmek. Bunlar, gramer açısından, *geçişli* fiiller. Yani, birinin başka birine bir

şey yaptığını belirten eylemler. Bu basit hüküm, sorulması gereken bazı sorular barındırır: "Öğretmen öğrenciye *ne yapmaya* çalışıyor?" "Etkili eğitimde *neler amaçlanmalıdır?*" veya "Öğretmen öğrenciye öğrettiklerini *nasıl*, yani *hangi yöntemle*, öğretmelidir?" gibi. Böyle sorularla ilgilenen bilim dalına *pedagoji* veya *eğitim bilimi* denir. Bu tür pedagojik soruların arka planında sorulması gereken (ama her zaman sorulmayabilen) şu esaslı soru yatar: *Öğrenci nasıl öğrenir?*

James K. A. Smith, *Desiring the Kingdom* adlı çığır açan kitabında, Hristiyan eğitimi ve formasyonu konularını işler.⁸ Smith, eserindeki argümanını şu aksiyom üzerinde temellendirir: "Her pedagojinin arkasında bir felsefi antropoloji yatar."⁹ Başka bir deyişle, öğretmen öğrencilerini nasıl eğiteceğini kararlaştırırken öğrencinin insan olarak *nasıl bir varlık* olduğuna dair bazı varsayımlara sahiptir. Smith bu konuda üç ana olasılık sunar: İnsan öncelikle *düşünen*, *inanan* veya *arzulayan* bir varlıktır. Tabii ki bütün insanlar düşünür, inanır ve arzular. Ama Smith, burada, felsefi antropoloji açısından insanı esas olarak tanımlayan mizacın bunlardan hangisi olduğunu sorgulamaktadır.

Smith, ilk olasılığı, yani insanın esas olarak bir *düşünme makinası* olduğunu kabul etmez. Descartes'in meşhur "Düşünüyorum, öyleyse varım" tezinin, insan olmak ve bilgi edinmek konularındaki anlayışımızı olumsuz yönde etkilediğini söyler. Neden? Çünkü bu anlayış, gerçekçi olmayan bir şekilde insan olmayı ve gerçeği keşfetmeyi bedenden soyutlanmış, rasyonel aklın işleyişine indirger. Rasyonalizm veya akılcılık olarak adlandırılan bu modelde

mantık, fikirler, önermeler, doktrinler vs. ön plandadır. Smith, kilisenin bu modeli önemli ölçüde benimsemiş olduğunu gözlemler. Bu anlayışa göre bir Hristiyanın olgunlaşması için *bilgilendirilmesi* gerekir. "Sonuç olarak," diyor Smith, "kilise böyle rasyonalist bir antropolojiyi benimsediği için, aklı aşırı derecede önemseyen kavruk bir pedagoji uygular."¹⁰

Felsefi antropolojiyle ilgili ikinci olasılık, insanı tanımlayan ana nitelik, *inanın varlık* olmasıdır. Smith bu yaklaşıma daha olumlu bakar ama sonunda bunu da yetersiz bulur. Bu görüş, özellikle Hristiyanlarca benimsenen rasyonalizme karşı çıkan Reformcu Protestanlar tarafından rağbet görmüştür. Bu model daha gerçekçi ve bütünsel sayılır, çünkü insanın nesnel ve tarafsızca düşünen "makina" değil, bedensel ve ahlaksal boyutlara sahip, inanan "hayvan" olduğunu anlar.¹¹ Bu modele göre, rasyonel düşünce bağımsızca işleyemez, insanda mevcut varsayımlara ve inançlara dayanır. Dünyayı *anlatmak* için dünyaya *bakmak* gerekir. Dünyaya *nasıl* baktığımızı biçimlendiren temel varsayımlara ve inançlara *dünya görüşü* denir. Bu anlayışa göre bir Hristiyanın olgunlaşması için, *doğru doktrinleri içselleştirmesi* gerekir. Smith, dünya görüşümüzün bizi tanımlamakta önemli rol oynadığını kabul etmekle birlikte, bu modeli iki noktada eleştirir. İlk olarak, bu yaklaşımda inançlar yine rasyonalizmdeki fikirlere ve önermelere benzer: Bu temel inançlar diğer fikirlerin altyapısını oluşturan bir nevi "proto-fikir" sayılabilir.¹² Smith'in ikinci eleştiriyse, bu modelin yine insanlara bedenden soyutlanmış bireyler olarak yaklaşmasıdır. Bu konuda Smith şöyle diyor:

Beni yönlendiren bu inançlar pek bedenimle bağlantılıymış gibi gelmez. Bu inançlar bedende yaptıklarıyla ya az ya da hiç alakalı olmadığı için bedenimin karşılaştığı, kucakladığı veya dokunduğu diğer kişilerle de pek alakalı sayılmaz. Bu model imanla aklın, inanmayla bilmenin arasında birbirini tamamlayan bir ilişki olduğunu göstermeye çalışır. Ama bunu yaparken yine bireysel inancı sayesinde bazı şeyleri bilebilen bireysel bir Hristiyanı çağırır.¹³

"Dünyaya nasıl baktığımızı biçimlendiren temel varsayımlara ve inançlara dünya görüşü denir."

Artık sadece üçüncü olasılık, *arzulayan varlık* olarak insan kaldı. Smith bu felsefi antropoloji anlayışını savunur. Yukarıda, özetlediğim gibi, Smith insanın öncelikle düşünen veya inanan varlık olduğu anlayışını indirgeyici bulur. İndirgeyici bulur, çünkü insan olmanın karma niteliklerden (ruhsal, bedensel, duygusal, ilişkisel vs. olmak) oluşan zenginliği kapsayacağı yerde, insanı ancak kısmen yansıtır. Smith'e göre, bizi insan olarak tanımlayan ve yönlendiren en temel unsur *arzu* veya *sevgi* olmaktadır. Bu pedagojik anlayışa göre, bir Hristiyanın olgunlaşması için *doğru şeyleri sevmesi* gerekir.

Smith, Yuhanna İncili'nde İsa'nın kendisini izlemek isteyen öğrencilere sorduğu ilk soruyu – "Ne arıyorsunuz?" – öğrenciliğin temel sorusu olarak yorumlar. Smith için, bu soru derin anlamlarla yüklüdür.¹⁴ İnsan, esasında, sürekli arayış içinde, arzuladığı bir şeylerin peşinde olan bir varlıktır.¹⁵ Biraz durup düşündüğümüzde, Kutsal Kitap'ta bizi güden unsur olarak arzu, istek ve sevginin ne kadar ön planda olduğunu fark ederiz. İyi bildiğimiz bazı ayetleri düşünelim: "Tanrınız RAB'bi bütün yüreğinizle, bütün canınızla, bütün gücünüzle seveceksiniz" veya "RAB'den zevk al, O senin içindeki istekleri yerine getirecektir" veya "RAB'den tek dileğim, tek isteğim şu: RAB'bin güzelliğini seyretmek, tapınağında O'na hayran olmak için ömrümün bütün günlerini O'nun evinde geçirmek." (Yas. 6:5; Mez. 37:4; 27:4; vurgu eklenmiştir.) Böyle örnekleri çoğaltmak tabii ki kolay. Bu ayetlerde duygusallık, Tanrı

bilgisi, kutsallık ve tapınma gibi unsurların nasıl kesiştikleri dikkat çekicidir. Böylece Smith'in geliştirdiği *sezgisel formasyon* modelinde, insan öncelikle arzulayan veya seven bir varlıktır (antropoloji). Bu yüzden insan bilebilmek için sever; başka bir deyişle, bilecekleri onun ilgi ve arzu süzgecinden geçer (epistemoloji). Sonuç olarak, etkili eğitim öncelikle akla değil, arzulara sezgisel düzeyde hitap etmelidir (pedagoji). Smith, aşağıda göreceğimiz gibi, bütün bu etkenlerin birlikte yoğrulduğu, bizi biçimlendiren biricik uygulamanın *tapınma* olduğunu iddia eder. O zaman şimdi Smith'in sezgisel formasyon modeline ve bu modelin tapınmayla bağlantısına bakalım. Üstelik, bu bağlamda zihniyetlerin nasıl biçimlendiğine dair bazı tespitlerde bulunacağız.

Sezgisel formasyon ve tapınma

Smith, gördüğümüz gibi, ne bilginin ne de inancın bizi insan olarak tam anlamıyla tanımladığına inanır. Ona göre, bizi tanımlayan başlıca unsur yüreğimizin derinliklerinde saklı arzularımızdır. Smith'in bu yönde çarpıcı bir nüktesi var: Eğitimin amacı *enformasyon* iletmektense *formasyon* sağlamak olmalıdır.¹⁶ Ama eğitim –kilisede öğrenci yetiştirmek dahil olmak üzere– formasyonu amaçladığına göre bir şekilde arzularımıza hitap etmelidir. Bu açıdan da şöyle bir sorunla karşılaşırız: Arzularımız yüreklerimizde saklıysa, nasıl eğitilirler? Smith, bu can alıcı pedagojik soruya cevaben sofistike bir sezgisel formasyon modeli geliştirmiştir. Bu modelde Smith insandaki bilinçli düşünme ("cognition") ile bilinçdışı

"Eğitimin amacı enformasyon iletmektense formasyon sağlamak olmalıdır."

sezmeyi ("affectivity") birbiriyle karşılaştırır.¹⁷ Smith kimlik ile karakterin formasyonunda düşünme değil, sezginin ön planda olduğunu ileri sürer. Smith düşünme, bilgi ve doktrinin önemsiz olduğunu iddia etmek istemez. Onun pedagoji eleştirisi daha çok şu yönde: Eğitim anlayışımızda

düşünsel boyuta büyük ağırlık vermiş, deneyim ve sezginin önemini neredeyse yok saymışızdır.

Bahsettiğimiz üzere Smith'in sezgisel antropolojisinde bizi düşündüklerimiz veya inandıklarımızdan çok, sevdiklerimiz tanımlar. Sevgimiz de bir *telos'u* –yani, "iyi hayat"ın neye benzediğine dair belirli bir vizyonu– barındıran somut, toplu uygulamalar aracılığıyla yönlendirilerek biçimlenir.¹⁸ Smith bu tür "nihai değer uygulamaları"nı ayin ("liturgy") olarak adlandırır ve böylece dinsel ile seküler alanları ayıran çizgiyi isteyerek belirsizleştirir. Bu bağlamda Smith şu önemli gözlemde bulunur: En çok neye değer verirsek ona tapınıyoruz, tapınmaksa bizi kaçınılmaz olarak biçimlendirir.¹⁹ Bu anlayışa göre, kültürel veya toplumsal kurumlara rutin ve eleştiri görmeyecek şekilde uymamız, "arzumuzu Tanrı'nın Egemenliği'nden uzaklaştıran bir formasyona sebep olabilir."²⁰ Ama *telos* uygulamada saklı olduğu için genelde herhangi bir formasyondan geçtiğimiz farkında olmayız; sadece sevdiğimiz faaliyete katıldığımızı düşünürüz. Smith'in modeline göre, bu sorunun çaresi kilisenin toplu ibadet uygulamalarına katılmakla sağlanan "karşı-formasyon" dur.

Peki, Smith'e göre sezgisellik nasıl işler? Smith, bu konuda, birbiriyle yakından ilişkili üç kavrama başvurur: Martin Heidegger'in "arka plan anlayışı," Charles Taylor'ın "toplumsal tahayyül" ve sosyal psikoloji alanında araştırılan "uyarlanabilir bilinçdışı". Bu üç kavramın ortak yönü, hepsinin günlük hayatımızdaki bilinçli düşüncelerimizin "arkasında" işlemesidir.

Augustinus'un etkisi altında olarak Heidegger, dünyayı algılayışımızda bizi yönelten temel güdünün "ilgi" veya "kaygı" olduğunu varsaymıştır. (Augustinus buna "sevgi" derdi.) Aynı zamanda Heidegger, günlük hayatımızda karşılaştığımız durumlarla başa çıkma yolumuzun bilinçli düşünme değil, bilincimizin dışında işleyen bir "arka plan anlayış"ın söz konusu olduğunu ileri sürdü. (Bu ayrım, harita kullanarak yer bulmak ile kendi mahallenizde yola dikkat etmeden evinize yürümenin arasındaki farka benzer.) Kanadalı felsefeci Charles Taylor da, Heidegger'in ortaya koyduğu bilinçli bilgi ile arka plan anlayış arasındaki bu ayrımdan yola çıkarak, toplumdaki ortak davranışları açıklayan "toplumsal tahayyül" kavramını geliştirmiştir. Taylor bu kavramı şöyle açıklar:

Toplumsal tahayyül derken... insanların kendi toplumsal varoluşlarını tahayyül etme biçimleri, diğerleriyle nasıl uyum sağladıkları, çevrelerindekiyle ilişkilerinin nasıl yürüdüğü, normalde karşılanan beklentileri ve bu beklentilerin altında yatan normatif nosyonlar ve imgeler var... bu tahayyüller çoğu kez kuramsal terimlerle ifade edilmez; imgeler, hikâyeler ve efsanelerle aktarılır... [Ayrıca] toplumsal tahayyül, ortak uygulamaları ve geniş ölçüde paylaşılan bir meşruiyet duygusunu mümkün kılan ortak anlayıştır... Böyle bir anlayış hem olgusal hem de normatiftir...²¹

Son olarak Smith, arka plandaki anlayış ile toplumsal tahayyülün işlemesine izin veren mekanizmayı, sosyal psikoloji alanında araştırılan "uyarlanabilir bilinçdışı" olgusunda bulur.²² Uyarlanabilen bilinçdışı kavramını şöyle açıklanmıştır:

Bilgiyi yorumlayan ve çok hızlı ve bilinçli bakışın dışında nasıl hareket edileceğine karar veren dünyanın hızlı bir şekilde boyutlandırılması olarak tanımlanabilir... Bilişsel araçlar [yani bilinçli düşünmenin melekelerini] gerektirmeden bilinçsiz, kasıtsız, kontrol edilemez ve verimli olmasıyla da karakterize edilir. Bilişsel araçlara ihtiyaç duymamak, uyarlanabilir bilinçaltını bilinçli zihinden daha az yararlı yapmaz, çünkü uyarlanabilir bilinçdışı hafıza oluşumu, fiziksel dengeleme, dil, öğrenme gibi süreçlere ve yargılama, karar verme gibi bazı duygusal ve kişilik süreçlerine izin verir. [Bunlara ek olarak] izlenim oluşumu, değerlendirmeler ve hedef takibi [de söz konusudur].²³

"Bu üç kavramın ortak yönü, hepsinin günlük hayatımızdaki bilinçli düşüncelerimizin 'arkasında' işlemesidir."

Uyarlanabilen bilinçdışı yararlı olmakla birlikte bizi bazen yanıltır, çünkü duygusal tepkiler, hayat tecrübeleri, kültürel tercihler ve önyargılar gibi şeylerden etkilenerek sezgisel düzeyde oluşur. Uyarlanabilir bilinçdışından kaynaklanan tepkiler –"sezgi" dediğimiz ani anlayış, motivasyon, davranış, karar vb.– bilinçli düşünmenin eleştirel süzgecinden geçmediği için bizi doğru veya yanlış yönlendirdiğinin farkında olmayız.

O zaman sezgisel düzey *etkili* ama *ulaşılmaz*. Ama durum böyleyse formasyona sebep olan derin arzularımız bırakın bilinmeyi, nasıl eğitilebilir? Burada Smith ilginç bir girişime yönelir: *Eğilim, alışkanlık* ve *erdem* olaylarının arasındaki benzerliğe dikkatimizi çeker. Eğilimler davranışlarımızı ilgi duyduğumuz şeylere otomatikman yöneltir. Alışkanlıkta da aynı şekilde kendiliğindenlik söz konusudur. Ama alışkanlıklar bazı davranışları isteyerek tekrarlamakla kazanılır. Erdem (ve erdemsizlik) ise, kendiliğindenlik açısından alışkanlığa benzer, bazı davranışların tekrarlanmasıyla da kazanılır. Ama erdemler güçlü bir şekilde "ahlak

merkezli" dir. Yani, dürüstlük, çalışkanlık, merhamet gibi üstün değerlerin karakterin değişmez ve kaçınılmaz bir parçası olması gerektiğini vurgular.

Erdemlerin her zaman bir *telosu* –yani nihai hedefi– var. Smith'in modelinde *telos*, iyi hayatın neye benzediğini gösteren bir vizyon içerir. Arzulanan ve nihai önem taşıyan o vizyon, Tanrı'nın Egemenliği olmalıdır. Ama insan, yüreğinin esasında hangi egemenliğin peşinde olduğunun her zaman farkında olmayabilir. Ayrıca, erdemler günlük hayat ve sosyal ilişkilerden soyutlanmış bir şekilde kazanılmaz. *Telosu*, dolayısıyla da en sevilen veya arzulanan değer yargıları barındıran uygulamalara katılmakla kazanılır. Böyle uygulamalar –ve bunların barındıkları ve aşıladıkları değerler– yukarıda değindiğim gibi, dini veya seküler olabilir: Kilise ibadeti olabilir, spor, ticaret, tüketim, eğitim, askerlik, akrabalık gibi toplumun yaygınca katıldığı "kültürel ayinler" de olabilir.

Toplumsal tahayyül denen arka plandaki anlayış ve uygulamalar birbirine bağlı, karşılıklı bir etkileşim içindedir. Nitekim Taylor, "...uygulamalarla arkalarında yatan anlayış arasında ilişki tek yanlı değildir. Uygulamayı anlayış mümkün kılarken anlayışı büyük ölçüde taşıyan uygulama olduğu da doğrudur. Herhangi bir zamanda, toplumun belli bir grubunun tasarrufundaki kolektif eylemler 'repertuarı'ndan söz edebiliriz" diyor.²⁴ Burada dikkat

Smith'e göre futbol ve takım tutmak "kültürel ayin" sayılır.

etmemiz gereken iki önemli nokta var.

(1) Katıldığımız önemli uygulamalar sezgisel olarak kendimizle ilgili anlayışımızı yansıtır ve kendimizle ilgili sezgisel anlayışımız, katıldığımız o uygulamalarla biçimlendirilir. Bu açıdan Smith'in en önemli tespitlerinden biri şudur ki, katıldığımız uygulamalar bizi –zihniyetimizi– biçimlendirir. Ama uygulamaların asıl *telosundan* habersiz olabiliriz. O yüzden, bu formasyonun neye yönelik, hangi *telosa* sahip olduğunu anlamak için, bu "kültürel ayinler"i yorumlamalıyız (İng: "cultural exegesis").

(2) Yukarıdaki alıntıda da Taylor bu dinamiklerin "toplumun belli bir grubun" kimliğine özgü olduğunu belirtir. Buna göre, arka plandaki ortak anlayış, toplumsal tahayyül, sadece geniş kapsamlı gruplar için (örneğin, Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşlarının toplumsal tahayyülü) değildir, ayrıca belirli gruplarda da (sözgelimi, Türkiyeli Protestanların toplumsal tahayyülü şeklinde) etkin olabilir. Bizi burada özellikle ilgilendiren örnek, Türkiyeli Protestanların toplumsal tahayyülüdür. Gayet tabii, bu bölgesel, altkültür, ekonomik durum vb. etkenleri yansıtan çeşitliliği de içerecektir.

Yukarıda konunun "girift" olduğunu belirtmiştim. Sanırım bunda bana hak verirsiniz! Smith'in modeline her noktada katılmıyorum. Özellikle formasyonun düşünsel ve sezgisel boyutlarını adeta ikili karşıt haline getirmesine karşı ciddi itirazlarım var. Kanımca, hem Kutsal Kitap'a hem kilisede yaşanan tecrübelerle bakıldığında, formasyonun düşünsel ve sezgisel boyutlarının birbirini gerçekleştiren, sıkı sıkıya bağlı bir ilişki içinde olduklarını görürüz.²⁵ Ama bazı çekincelerime rağmen, Smith'in eğitimde sezgisel boyutun ihmal edilmesini bu kadar düşündürücü şekilde gündeme getirmesi ve Hristiyan eğitimin bu konuda rota değişimine ciddiyetle muhtaç olduğunu vurgulaması, abartısız hayati bir çıkıştır.

Sonuç

Bu yazıda öncelikle toplumsal tahayyüllerin veya benim tercih ettiğim terimle zihniyetlerin sezgisel düzeyde nasıl oluştuğu konusuna baktık. Ama Smith'in önemle vurguladığı gibi, kendimizi dahil ettiğimiz "ayınlar" (yani önemsedığımız dini ve seküler uygulamalar) bizi biçimlendirir ama bu formasyon bizi her zaman Tanrı'nın Egemenliği'ne doğru yöneltmez. Gelecek yazıda bu durumu *sorun* olarak ele alacağız. Hristiyanların toplumsal tahayyüllerinin sağlıklı ve Rab'be sadık ölçüde olabileceği gibi, hasta ve çarpıtılmış da olabileceğini göreceğiz. **E**

Sonnotlar

- ¹ Yalın Alpay, 24.7.2020, ös 1:14; < <https://twitter.com/yalinalpay/status/1286711274689253376> > (24.05.2022 tarihinde erişildi).
- ² "Katili Döner Kesme Biçimi Yakalattı!," *Haber Vitrini*, 30.06.2010 < <http://www.habervitrini.com/katili-doner-kesme-bicimi-yakalatti/547851> > (27.05.2022 tarihinde erişildi).
- ³ Charles E. Faroe, *Gerçekten Yana Olmak: Gerçeği Arayış, Taraftarlık ve Düşünsel Erdem* (İstanbul: Babylon Kitaplığı, 2006), s. 210-211.
- ⁴ Chuck Faroe, "Matta'nın İsa Öyküsünde Egemenliği İskalamak: 1) Algı Bozukluğumuz," *e-manet* sayı 64 Ekim-Aralık 2021, s. 9. (Bundan sonra, "Algı Bozukluğumuz.")
- ⁵ A.g.e., s. 11.
- ⁶ Modelin ayrıntıları, katkıları ve bazı zayıf yönleri için, bkz. Charles E. Faroe, "In Pursuit of a Holistic Christian Pedagogy: Affectivity in James K. A. Smith's *Desiring the Kingdom*," *Journal of European Baptist Studies*, 13:3, Mayıs 2013, s. 12-23; (bundan sonra, "Pursuit") ve Jonathan T. Pennington, "Reading the Gospels Smithly: Thinking Upon and Loving the Gospels in Dialogue with James K. A. Smith's *Desiring the Kingdom* and *Imagining the Kingdom*," *Southeastern Theological Review*, 6:1, Yaz 2015, s. 45-61.
- ⁷ Matta'da işlenen konular çok sayıda ve birbirinden önemlidir. Buna rağmen, kurgunun gelişimi ve özellikle ulaştığı sonuç ("bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin," Mat. 28:18) bütün bu konuların ana konusunun "öğrencilik" olduğu savını desteklemektedir. Nitekim Hays, "Bu sonucun... Matta'daki anlatının tümünün bizi sürüklediği *telos* [yani, nihai hedef] olduğunu söylemek yerindedir" demiştir. Richard B. Hays, *Echoes of Scripture in the Gospels* (Waco, Teksas: Baylor University Press, 2016), s. 183.
- ⁸ James K. A. Smith, *Desiring the Kingdom: Worship, Worldview, and Cultural Formation* (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2009). (Bundan sonra, "Desiring.")
- ⁹ A.g.e., s. 27.
- ¹⁰ A.g.e., s. 43.
- ¹¹ Bkz. a.g.e., s. 40 (n.1) ve 44 (n.8). İnsanlara "hayvan" demek bize ters gelse de, son 20-25 yılda felsefi antropoloji alanında bu "terim" in kullanılması moda olmuştur. Bu kullanımın amacı, sadece düşünsel varlık olmadığımızı, bedensel ve duygusal yönlerimizin insan olmamıza önemli katkılarda bulunduğunu vurgulamaktır. Bkz. Alasdair MacIntyre, *Dependent, Rational Animals* (Chicago: Open Court, 1999) ve Christian Smith, *Moral, Believing Animals* (Oxford: Oxford University Press, 2003).
- ¹² *Desiring*, s. 44.
- ¹³ A.g.e., s. 44-45.
- ¹⁴ Bkz. Yuhanna 1:38. James K. A. Smith, *You Are What You Love: The Spiritual Power of Habit* (Grand Rapids, Michigan: Brazos Press, 2016), s. 1. Ayrıca bkz., Curt Thompson, *The Soul of Desire: Discovering the Neuroscience of Longing, Beauty, and Community* (Downers Grove, Illinois: IVP, 2021), s. 140-44. (Bundan sonra, "Soul of Desire")
- ¹⁵ Böylece Yeni Antlaşma'da *arayış* imanlı hayatımızı tanımlayan bir kavram olarak karşımıza çıkar. Sözelimi İsa, "Siz öncelikle O'nun egemenliğinin ve doğruluğunun *ardından gidin* [şimdiki zaman, emir kipi: *sürekli arayın*]" diye buyurur (bkz. Mat. 6:33; vurgu eklenmiştir). Benzer şekilde Pavlus imanlılara, "Mesih'le birlikte dirildiğinize göre, gökteki değerlerin *ardından gidin* [şimdiki zaman, emir kipi: *sürekli arayın*]" şeklindeki talimatı verir (bkz. Kol. 3:1; vurgu eklenmiştir).
- ¹⁶ Bkz. *Desiring*, s. 17-19. Bu bölümdeki açıklamalar *Pursuit*, s. 12-16'dan uyarlanmıştır.
- ¹⁷ Çağdaş Türkçede "affect" ve "affective" kavramlarını karşılayan teknik terimler, *duygulanım* ve *duygulanımsal*'dır. Akalın'ın dediği gibi, "Duygulanım (affect) zor bir kavram"dır. Akalın'a göre, bu kavram iki açıdan zordur. Önce, ifade etmeye çalıştığı şey ifadeye bir türlü uymaz: "... görünenden, tutulabilirlikten, anlamlamadan... her daim fazla kalma hali duygulanım... kelimelerin tam olarak yakalayamadığı bir şeyi düşünmenin bir yolu duygulanım." Bu kavramsal zorluğun ikinci nedeniyse duygulanımın ancak son dönemde uzmanlık alanlarında kullanılmaya başlanan, tekil ve tutarlı anlama sahip olmayan bir terim olmasıdır. Ayşe Akalın, "Duygulanım ve Duygulanımsal Emek Üzerine Notlar," *Birikim*, Sayı 217, Mayıs 2007 < <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-217-mayis-2007/2400/duygulanim-ve-duygulanimsal-emek-uzerine-notlar/4913> > (05.06.2022 tarihinde erişildi). Smith bu terminoloji hakkında aynı sorunlara

işaret eder (bkz. *Desiring*, s. 28, n.11.). Smith'in "affect" terimiyle kastını karşılamak için, "Bilginin, duyuların, düşünce, akıl ve akıl yürütmelerin yardımı olmaksızın ve hiçbir delile ihtiyaç duyulmadan birdenbire şüphe ve tereddüde yer verilmeyecek şekilde elde edilmesi" anlamına gelen sezgi terimini, daha az teknik olduğu ve daha yaygın bilindiği için kullanmayı tercih ettim. Bkz. *Kubbealtı Lugatı*, s. 2767.

¹⁸ *Desiring*, s. 57-62. *Telos*, nihai önem taşıyan hedef anlamına gelir.

¹⁹ A.g.e., s. 86-88, 131.

²⁰ A.g.e., s. 85, 89-129.

²¹ Charles Taylor, *Modern Toplumsal Tahayyüller* (İstanbul: Metis Yayınları, 2004), s. 31-32. (Bundan sonra, "Toplumsal Tahayyüller".)

²² Smith bu konuyu açıklarken özellikle Timothy D. Wilson, *Strangers to Ourselves: Discovering the Adaptive Unconscious* (Cambridge, Massachusetts: Belknap Press, 2002) eserinden yararlanmıştır. Burada söz konusu anlayış, toplumda "ortak" olduğu için sosyal psikoloji alanında araştırılır. Sosyal psikoloji "insanların sosyal çevrelerindeki düşünceleri, duyguları, inançları ve hedeflerini inceleyen bilim dalıdır." Özet bir açıklama için bkz. "Sosyal Psikoloji Nedir? Araştırma Alanları Nelerdir?", *ABA Psikoloji* < <https://abapsikoloji.com/sosyal-psikoloji-nedir-arastirma-alanlari-nelerdir/> > (13.06.2022 tarihinde erişildi).

²³ "Adaptive Unconscious," *Stringfixer* < https://stringfixer.com/tr/Adaptive_unconscious > (13.06.2022 tarihinde erişildi).

²⁴ *Toplumsal Tahayyüller*, s. 33.

²⁵ Düşünme ile sezgi arasında böyle bir ilişkinin olabilmesi, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un Üçlübirlik'teki ilişkisini çağırıştırır. Charles Williams bu ilişkiye "coinherence" ("merbut olma") terimini yakıştırmıştır: "Üçlübirlik'in doğası bu ilkeyi gösterir; nasıl ki, Üç Kişi merbut olur, yani eksiksizce bağımsız olarak ve eksiksizce birbirinde kalarak birbirinden ötürü yaşar," Alice Mary Hadfield, *An Introduction to Charles Williams* (London: Robert Hale Limited, 1959), s. 136. Merbut, sözlüğe göre, "var olması başka bir şeyin varlığına bağlı" anlamına gelebilir (*Kubbealtı Lugatı*, s. 2010).

"Tanrı'nın bizi cömertliğe ve kahyalığa ancak biz hayatımızı yoluna soktuğumuzda çağırdığını düşünmeye meyilliyiz. Ama Pavlus cömertliği böyle düşünmüyor. Pavlus ruhsal açıdan olgunlaşmamış kişileri cömert olmaya çağırıyor. Herkes cömert olabilir. Pavlus hepimizin lütfun bereketini, yani cömertliği deneyimlememizi istiyor. Bu kiliseyi Tanrı'nın lütfuna bu yolla adım atmaya teşvik ediyor.

"... Vermek bir armağandır. Hak edilmemiş bir şeydir vermek. Vermek öncelikle bir görev değildir; öncelikle bir yük değildir; öncelikle bir zorunluluk değildir. Vermek öncelikle bir lütuftur. Buna dahil olmazsanız, kaybedersiniz... Vermeyi ve cömertliği temelde bir yükümlülük ve görev olarak görürsek, Tanrı'nın bu yolla bize sunduğu sevince asla kavuşamayız. Verdiğimizde, Tanrımız'ın yüreğinin eşsiz keyfi deneyimleme fırsatına sahip oluruz. Bunu kaçırmayalım!"

John Beeson

Aziz Augustinus'un İlahiyatı

Günah ve Kurtuluş

Doktrinlerine Katkısı

▼ Yoel Özçelik

Aziz Augustinus'un ilahiyatı hakkında yılda ortalama 400 civarında makale, kitap vb. yazı üretildiğini duymuş muydunuz?¹ Bizlere o kadar yazı miras bırakmıştır ki belki de bu sayılar bizi şaşırtmamalıdır! Dahası, Batı Kilisesi tarihçilerinin üzerinde uzlaştığı en temel noktalardan biri Aziz Augustinus'un Batı'nın ilahiyatına yaptığı kayda değer katkıdır. Gerçekten de onun Katolik Kilisesi'nin ve reform sonrası Protestan topluluklarının görüşlerine etkisi öyle derindir ki farkında olalım veya olmayalım Kutsal Kitap'ı yorumlarken ve Hristiyan ilahiyatımızı yapılandırırken birçok savımızı o çok önceden belirtmiştir. İnanıyorum ki "sevgi" üzerine temellendirdiği ilahiyatını yeniden hatırlarken, bu dönemlerde öne sürülen birçok ilahiyat görüşünün izini onda göreceğiz.

Neden Aziz Augustinus'tan Öğrenmeliyiz?

Peki, neden 4. yüzyılda yaşamış bir Kilise Babasının ilahiyata katkılarını inceleyelim? Neden ondan öğrenebileceğimiz birçok şey olduğuna inanıyorum? Sonuç olarak, bu yazı dizisiyle nereye varmak istiyorum?

- Öncelikle, yazının başında da belirttiğim gibi, bugün kullandığımız birçok teolojik açıklama veya argüman onun Kutsal Kitap'tan yaptığı çıkarımlarla ilişkilidir. Bunların doğruluğunu iyi sınavabilmek için Augustinus'un ilahiyatını ve ilahiyatın ortaya çıktığı bağlamı anlamamız oldukça yararlı olacaktır. Örneğin, seçilmişlik konusundaki monerjizm² vurgusunun nasıl bir tarihsel bağlamda, Kutsal Kitap'ı nasıl yorumlayarak ve hangi yaşamsal deneyimler üzerine geliştiğini öğrenmek, bugün bizim de bu konudaki düşüncelerimizi netleştirmemize yardımcı olabilir.
- Fakat bu yazı dizisinin başlıca çıkış noktası bu değildir. Asıl çıkış noktası, onun ilahiyatının her yerine nüfuz eden en temel öğedir: "sevgi." Onun iman öyküsü, aslında hayatının en temel arzusunun ve yüreğinin en yüce isteğinin nasıl değiştiğine odaklanır. Yaşam öyküsü onun ikrarı aracılığıyla bizlere meydan okur: "Tanrı'yı her şeyden çok seviyor muyuz?" Sevmenin temel göstergesi onun için arzu ve zevkin merkezinde veya dümeninde kimin veya neyin olduğudur. Bu yazı dizisinde, Aziz Augustinus'un farklı yönlerden kiliseye bıraktığı tarihsel fikrî mirasla ilgili bilgileri, öğrendiğim kadarıyla ve elimden geldiğince aktarmayı umuyorum. Bununla birlikte içtenlikle diliyorum ki bu yazılar öncelikle onun Rab'be duyduğu canlı, engin ve coşkun sevgisini bir nebze yansıtsın ve yazılarında sıkça rastladığımız gibi bizlerin yüreklerinden de Rab'be övgüler taşırsın.

Augustinus'un en eski portresi, Roma'da 6. yüzyıla ait bir fresk.

- Bu anlamda yazı, bir nebze de olsa Aziz Augustinus'la ilgili ön yargılarımız varsa bunları kırmayı ve onu tarihte kiliseye hizmet etmiş ve değerli katkılarda bulunmuş bir Kilise Babamız olarak görmemiz için vesile olmayı amaçlamaktadır. Ön yargıları kırmak elbette onun mükemmel olduğunu düşünmek veya her görüşüne katılmak anlamına gelmiyor. Tersine, hâlâ kendisine katılmadığım birçok görüşüm olduğunu itiraf da etmeliyim.³ Ancak bunun onun bizlere bıraktığı tabiri caizse şahane ilahiyat kitaplığını gezmemize ve onu takdir etmemize engel olmaması gerekmez mi? İster pastörlük hizmetinde yararlanacak pratik fikirler edinmek, ister Kutsal Kitap'ın bütünlüğüne yönelik kavrayışımızı arttırmak, ister Üçlülük gibi zor doktrinler hakkında daha çok şey öğrenmek için Aziz Augustinus'tan fazlasıyla yararlanabiliriz.

Bu amaçla, okuduğunuz ilk yazıda onun hayatına dair önemli dönüm noktaları belirtilecek ve *İtiraflar* kitabında yer alan günah ve kurtuluş doktrinlerine yönelik yaklaşımına odaklanılacaktır. Rab dilerse, yazı dizisinin devamında sırasıyla şunlar konu edilecektir: İkinci yazı, Aziz Augustinus'un *Instructing Beginners in Faith* kitabının, önderlik hizmeti yapanların Kutsal Kitap'la ilgili gerçekleri öğretmelerine ve yaşadıkları hayal kırıklıklarını anlamlandırmalarına yardımcı olabilecek ne denli eşsiz bir eser olduğu anlatılacaktır. Üçüncü yazı, onun Üçlülük öğretisine yönelik bazı vurguları ve Eski Antlaşma'daki teofaniler⁴ hakkındaki fikirleri üzerine olacaktır. Son yazıda ise bir Gobbet⁵ makalesi tarzında, *İtiraflar* kitabındaki bir pasaj üzerinden Mezmurların onun hayatındaki yeri konu edilecektir.⁶ İlk olarak, Aziz Augustinus'un yaşamına dair birtakım bilgilerle onu tanımaya başlayalım.

Aziz Augustinus: İki Kültürle Yoğrulmuş Tanrı Adamı

Aziz Augustinus ve Aziz Monica - Ary Scheffer (1854)

Aziz Augustinus İS 354 yılında, bizim topraklarımızdan çok uzakta, Kuzey Afrika'nın Tagaste kasabasında doğmasına rağmen melez bir ailenin üyesi olmasıyla birçoğumuzun deneyim ettiği çok kültürlü bir ortamda büyümüştür. Usta kilise tarihçisi Justo L. González, *The Mestizo Augustine: A Theologian Between Two Cultures* isimli biyografi kitabında onun çok kültürlülüğünün hayatını ve ilahiyatını nasıl etkilediğini harika biçimde anlatmaktadır.⁷ Annesi Monica Kuzey Afrika yerlisi bir Berberi, babası Patrick ise o bölgenin Romalı yetkililerinden biridir. Monica cesur ve Mesih'i sevdiğini birçok şekilde oğlu Augustinus'a gösteren, onun yaşamı için dua eden bir Hristiyan'dır, Patrick ise bir pagandır. Monica Berberi olduğundan dolayı Patrick bölgede en üst düzey yetkili olamamıştır. Yani Augustinus ile ailesi toplumun en yüksek katmanında yer alamamıştır; ekonomik anlamda orta seviye sayılabilecek bir durumdadırlar. Bu nedenle Augustinus'un çocukluk ve

gençlik yılları iyi bir kariyer sahibi olma ve bu sayede sosyoekonomik açıdan toplumda daha yüksek basamaklara çıkma çabasıyla geçmiştir. O dönemde bunu başarabilmenin yollarından biri ise Latince dilinde uzmanlaşmak ve retorik⁸ alanında çalışma yapmaktır. Augustinus da yaşamının Mesih'e yürekten iman edene dek geçen dönemini büyük bir hırs ve azimle bu amaçlar doğrultusunda efor sarfederek geçirmiştir.

Çocuklukta başarılı geçen bir eğitimden sonra gençlik yıllarının başlarında varlıklı komşusu Romanyanus'un da yardımıyla Latince dilinde uzmanlaşmak ve iyi bir retorik hocası olmak için o zamanın Kuzey Afrika'daki en önemli merkezi olan Kartaca'ya eğitim görmeye gitmiştir.⁹ Burada retorik eğitimini başarıyla devam ettirirken aynı zamanda cinsel arzularıyla sürüklenmeye de başlamıştır. Nihayetinde böylesi bir yaşam tarzından derin üzüntü duyan annesinin ve arkadaşlarının da tavsiyeleriyle, tabiri caizse, zamparalığı bırakmış ve sadece

annesi gibi özgür ama azınlıktan bir kadını kendisine cariye olarak almıştır. Bu ilişki, babasının annesiyle evliliğinin toplumda en yüksek sınıfa girmesine engel olması gibi, kendi kariyerinin zirvesine ulaşması yolunda önünde bir tökezleme kayası olacağından ötürü, ancak on bir yıl sürebilmiştir. On bir yıl boyunca ikisi arasında sadık bir ilişki sürmüş ve Adeodatus ismini verdiği oğlu dünyaya gelmiştir.¹⁰

Kartaca'da geçirdiği bu yıllarda Augustinus'u retorik mesleğinin doğruluğu yok sayan tarzı onu tatmin etmemeye başlamış ve onun gerçek arayışına neden olmuştur. Onun gerçeğe susamışlığı önce Marcus Tullius Cicero'yu okuyarak Stoacılık ile başlar, sonrasında bir süre skeptik olarak yaşadıktan sonra dokuz yıl bağlı kalacağı Manicilik tarikatı ile tanışır ve nihayetinde Hristiyanlık inancında karar kılar.¹¹ Stoacılığın doğa yasalarını doğru yorumlayarak bunlara uygun yaşama fikri ve tutkularından arı şekilde rasyonel yaşam biçimini bulma anlayışı ona mantıklı gelse de, bu türden bir yaşam sürme gücünü bulmaya olanak sağlamaması ve evrene yönelik kapsamlı bir cevap sunamaması Augustinus'un gerçek arayışına devam etmesine neden olmuştur. Öte yandan, uzun yıllar benimsediği Manicilik Hristiyanlık inancında en çok zorlandığı soru olan kötülük problemine mutlak dualizm (ikicilik) ile cevap verir gibi gözükse de, zaman ilerledikçe Maniciliğin birçok soruyu sadece söz sanatıyla geçiştirdiğini fark etmiştir. Maniciler evrende ışık ve karanlık olmak üzere iki sonsuz ve yok edilemez ilke olduğunu ileri sürmüştür. Bu iki ilke birbirinden ayrı olsalar da evrende iç içe geçmiş haldedirler. İnsanlık da bu iç içe geçmiş iki ilkeyi beden ve ruhun bir arada bulunmasıyla deneyimlemektedir. Bu nedenle kurtuluş, ruhun bedenden özgürleşmesi olarak görülmüştür. Manicilerin bu kurtuluş için bedenlerine verdikleri eziyetlerin saçmalığı ve tarikatın inanışlarıyla ilgili daha birçok soruya cevap bulamaması onu Manicilikten uzaklaştırmıştır.¹²

Milano'lu Aziz Ambrosius'un heykelinin çizimi

Augustinus gerçek arayışını ve retorik alanındaki kariyerini daha iyi bir seviyeye çıkarmak için önce Roma'ya, sonra da Manici arkadaşlarının iş önerisiyle Milano'ya geçmiştir. Milano'da gerçek arayışı annesinin inancına dönerek nihayete ermiştir. Bunda Milano piskoposu Ambrosius'un vaazları ve öğretileri önemli bir yer tutmuştur. Özellikle Augustinus için Hristiyanlık inancını benimsemesinin önündeki en büyük engel olan yaratılış ve kötülüğün kaynağı gibi konularda Ambrosius'un Neoplatonizmden yararlanarak yaptığı yorumlar onu ikna etmiş ve böylelikle kendisi Hristiyanlık inancını kabul etmiştir.¹³ Bu noktada şunu belirtmekte yarar var ki, Augustinus her ne kadar Kutsal Kitap'ı yorumlarken zaman zaman o günlerin popüler felsefi görüşü olan Neoplatonizmden ve alegorik yorum biçiminden yararlı olsa da, Kutsal Kitap'ın yegane nihai otorite olduğunu ikrar etmiş ve onu yorumlarken asli günah ve Üçlülük gibi önemli doktrinlerde çoğunlukla literal yorumu tercih etmiştir. Diğer yandan, Piskopos Ambrosius'un yaptığı konuşmalar yardımıyla Hristiyanlık inancını bilgi bazında benimsese de, yüreğinde Mesih'i Rab olarak kutsaması için meşhur bahçedeki deneyimi yaşamaya gerekmiştir.

Augustinus bu dönem içinde bir gün yakın arkadaşı Alypius ile kaldıkları evin bahçesinde yüreğindeki ikilemin, yani Mesih'i hayatının merkezine koymasına köstek olan şeyler arasındaki gelgitlerinin verdiği acıyla arkadaşından ayrılıp ıssız bir alanda ağlamaya başlar. Ağlaması duyduğu bir ses ile kesilir; ses ona tekrar tekrar "al ve oku" demektedir. Augustinus ses karşısında şaşırmıştır. Önce bu sesin çocuklardan gelmediğinden emin olduktan sonra Aziz Antonius'un yaşadığı tecrübe aklına gelir. Aziz Antonius'un da tesadüfen işittiği İncil ayetleri karşısında anında yaşamının değiştiğini hatırlamıştır. Bunu hatırlayınca Alypius'un

yanına gider, Kutsal Kitap'ı eline alıp rastgele açar ve okur: "Kendimizi çılgınca eğlenceye ve sarhoşluğa, ahlaksızlığa ve sefahate, çekişmeye ve kıskançlığa kaptırmayalım. Gün ışığında olduğu gibi, saygın bir yaşam sürelim. Rab İsa Mesih'i kuşanın. Benliğinizin tutkularına uymayı düşünmeyin" (Rom. 13:13-14). Bu ayeti okur okumaz Augustinus'un kararsızlığı bir anda yerle bir olur. Dahası sevincini paylaştığı Alypius'un da yaşamı ona benzer şekilde Kutsal Kitap'ı okuduğunda değişir. Augustinus'un daha sonra değineceğimiz kurtuluş anlayışına temel olan bu deneyimi onun Kutsal Kitap'taki kurtuluş kavramının ne olduğunu anlamasına yardımcı olmuştur; kurtuluş ancak Tanrı ve O'nun diri sözü aracılığıyla gelmektedir. Augustinus yaşamını değiştirmekte ve Mesih'te kararlı kılmakta çektiği sıkıntılar sonucunda Tanrı'nın lütfunun eşsizliğini görür. Dahası bu sevinci hemen onun için yaşamı boyunca dua eden annesiyle de paylaşır.¹⁴ Augustinus bir yıllık katekümen yaşamının sonunda, İS 387 yılında, oğlu Adeodatus ve Alypius ile birlikte Piskopos Ambrosius tarafından vaftiz edilir.¹⁵ Bundan sonra annesi, oğlu ve birkaç arkadaşı ile Afrika'ya dönmeye ve Hristiyan manastır yaşamı içinde Kutsal Kitap'a dayalı çalışmalar yapıp sade bir yaşamla diğer imanlılara hizmet etmeye karar verirler, ancak annesi Monica Ostia'da geçirdikleri dönemde Rab'bin yanına gider.

Augustinus iman ettikten sonra ilk yazılarını uzun yıllar üyesi olduğu Manicilere karşı yazar ve Afrika'ya döndüğünde Tagaste'deki manastır yıllarında da inanç savunması denebilecek

Aziz Augustinus'un iman etmesi - Fra Angelico (1430 civ.)

türden çalışmalarını sürdürür. Ancak yıllar sonra Hippo piskoposu Valerius'un kendisine Tagaste'deki manastır düzenine benzer bir toplum yaşamı organize etmesi için sunduğu davetle Hippo'ya gidişi, yaşamının seyrini tümüyle değiştirir. Aslında Valerius'un aklında onu kilisede presbiter yapmak vardı, hatta bu konudan topluluk da haberdardı ve kendisine katılıyorlardı; böylece kilise ibadeti esnasında topluluk Valerius'tan Augustinus'un presbiter olarak hizmet etmesini talep etti. Augustinus önce bu teklifi reddetse de sonrasında kabul etti.

İlerleyen yıllarda sıra dışı şekilde Valerius, İznik Konsili'nde yasaklanmasına rağmen onu yardımcı piskopos olarak atamış, bu sayede Augustinus, Valerius'un ölümünden sonra kendiliğinden Hippo'nun piskoposu olmuştur (İS 396).¹⁶ Bu tarihten sonra kilise çobanlığı yapan Aziz Augustinus'un yazıları üç farklı yönde oluşmuştur. İlk olarak, kilise içi hizipleşmeleri engellemek amacıyla Afrika'da özellikle yerlilerden büyük destek gören Donatusçulara yönelik yazılar yazmıştır. İkinci olarak, kiliseyi doğru öğretilerden saptırmaya çalışan Üçlülük karşıtı sapkınlıklara ve asli günahı reddeden ve Tanrı'nın lütfunun belli bir ölçüde hak edilmesi gerektiğini savunan Pelagiusçulara yönelik yazılar kaleme almıştır. Son olarak da, Batı Roma yıkılırken özellikle paganların Roma'nın yıkılma sebebi olarak Hristiyanlığın kabulünü göstermesine cevap vermiştir. Bu üç farklı yönde yanıt yazma konusu detaylı bir açıklamayı hak etmektedir. Ancak makalenin son bölümü, önceden de belirtildiği üzere, Aziz Augustinus'un Kutsal Kitap'a yönelik araştırmaları ve deneyimleri sonucunda yansıttığı ilahiyata odaklanacaktır.

İnsanlığın Temel Problemi ve Çözümü: Günah ve Kurtuluş

Kilise tarihinde 4. yüzyıldan itibaren Doğu ve Batı kiliseleri "insanlığın temel problemi nedir?" sorusuna Kutsal Kitap'ın iki ayrı vurgusunu öne çıkartarak cevap vermişlerdir. Doğu Kilisesi bu problemin "ölüm" ve çözümün "diriliş" olduğunu söylerken, Batı Kilisesi en temel problemin "günah" ve çözümün günahın yol açtığı her türlü etkiden "kurtuluş" olduğunu vurgulamaktadır. Tabii ki, diyebiliriz ki ölüm ile günah et ve tırnak gibidirler, ancak iki topluluğun temel vurgusunu anlayabilmemiz açısından bu ayrışmayı belirtmekte fayda vardır. Augustinus'un Kutsal Kitap çalışmalarından vardığı çıkarımların Batı Kilisesinin görüşüne etkisi yadsınamaz. Dahası Augustinus günahın ne olduğunu, nasıl günahlı bir doğaya sahip olduğumuz ve günahtan nasıl kurtulabileceğimiz üzerine de detaylı açıklamalarda bulunmaktadır. Özellikle *İtiraflar* olarak dilimize çevrilen ancak Augustinus'un *İkrarları* olarak adlandırmamızın daha doğru olacağını düşündüğüm klasik eserinde, onun konuya ilişkin bakış açısı anlaşılmaktadır. Eserin İS 397 yılında, yani Aziz Augustinus'un Hippo Kilisesi'nin piskoposu olarak atandığı tarihlere denk geldiği düşünülmektedir. Eserin yazılış nedenleri olarak uzmanlar tarafından olası dört neden öne sürülür: 1) Augustinus'un Manici geçmişini bilen diğer piskoposlara kendini kabul ettirme isteği, 2) İtalyan hukukçu Nolalı Paulinus'un Alypius'tan tanıklığını yazmasını rica etmesi ve Alypius'un bu ricayı Augustinus'a yönlendirmesi, 3) aynı tarihlerde yeni Milano piskoposu olmuş Simplicianus'un Romalılar kitabı ve özellikle de 9. bölüm hakkındaki soruları karşısında yaptığı Kutsal Kitap çalışmalarının bir sonucu ve 4) Pelagiusçu sapkınlığın asli günaha karşı savlarına cevap vermek istemesi. Son iki madde özellikle konumuzla ilgilidir ve eserde sık sık bu konulardaki vurgularla karşılaşılmaktadır.

Öncelikle Augustinus günahı nasıl tanımlamaktadır? *İtiraflar* adlı eserinde cevabın üç bileşeni olduğunu vurgular:

1. Küçüklüğümüzden beri yüreğimizin yanlış olanı yapmaktan zevk alması bizdeki günah gerçekliğini dışa vurmaktadır. Aziz Augustinus'a göre günah sadece yaptığımız birtakım eylem değildir, yürek problemidir. Yüreğimizin çocukluğumuzdan beri Tanrı'dan ve O'nun isteğinden değil, doğru olmadığını bildiğimiz şeyleri yapmaktan zevk aldığını çocukluk döneminden çarpıcı bir örnekle ortaya koyar. *İtiraflar* eserinin II. kitabında 4. ve 10. bölümler arasında kalan geniş bir kısmı, küçükken arkadaşlarıyla birlikte bir başkasının tarlasındaki armut ağacından neden armut çaldıklarını açıklamaya ayırır. Aslında ağaçtan armut toplamaya ihtiyaçları yoktur, armutları yemeye dahi ilgilenmezler, domuzlara atacaklardır. Peki neden başkasının tarlasından armut çalmaya kalkışırılar? Yasak olduğunu bildikleri şeyi yapmaktan içlerinde büyük bir zevk aldıkları için...¹⁷ Bu örnekte Aziz Augustinus iki noktaya dikkatimizi çeker. İlk olarak zevk, arzu ve sevgi gibi yürekle ilgili göstergelerin günahın merkezinde yattığını vurgular. Biyografisinde de gördüğümüz gibi, Augustinus'u Hristiyanlık inancını bilgi bazında kabul ettikten sonra tam anlamıyla iman etmesinde belirli bir süre alıkoyan şey de budur. Cinsel günahla da boğuşmakla birlikte, özellikle retorik alanındaki kariyerine olan sevgisinin hayatının merkezinde konumlanması onun Mesih'i her şeyden çok sevmesinin önünde bir süre başlıca engel olmuştur. İkinci olarak, Augustinus bizlere günahın çocukluğumuzdan beri doğamıza işlemiş bir sorun olduğunu anımsatmaktadır. Bu da bizleri ikinci maddeye götürür.

Aziz Augustinus çalışma odasında - Vittore Carpaccio (1502)

2. Günah, insanlık olarak hepimizin Adem'de işlediğimiz şeydir. Hepimiz Adem'in ilk günahı nedeniyle düşmüş ve yargı altındaki konumdayız. "Hepimizin Adem'le birlikte ölmemize sebep olan o ilk günahın..." der.¹⁸ Yaşamında Rab'be yürekten bağlanmaya direnmesine yol açan içindeki iki iradeyle boğuşurken kendi eylemlerinin aslında ondan kaynaklanmadığını, âdemoğlu olması nedeniyle Adem'in özgür seçiminin yol açtığı bir ceza olduğunu dile getirir.¹⁹ Tanrı'dan zevk almanın ve O'nun için yaşamının doğru olduğunu bilirken bu yönde yaşayamamasının nedeni olarak Adem'den miras aldığımız asli günah olduğunu söylerken aklında Romalılar 7:7-25 olması muhtemeldir.
3. Deneyimlerimiz de kendi başımıza Tanrı sevgisini hayatımızın merkezine alamayacağımızı gösterir. Augustinus bunu bizzat tecrübe etmiştir. Tanrı'nın Sözü aracılığıyla yüreğindeki bütün sisler dağılana dek kendisindeki çaresizlik haliyle acı çekmiştir.

Dolayısıyla temel problemimiz olan günden kurtuluş da yüreğin ve arzuların Tanrı'nın lütfuyla değiştirilmesi sayesinde mümkündür. Tanrı kendisine düşman olarak yaşayan ve kendisini sevme konusunda çaresiz durumda olan insanlara biricik Oğlu'nda gösterdiği yüce sevgisiyle kurtuluşu sağlamıştır (Rom. 5:6-11). Tanrı bununla kalmaz, aynı zamanda O'nun Rab İsa'daki sevgisinin yüce zenginliğine gözlerimizi de açar. Tanrı sadece akli yetilerimizle ikna olmamızı sağlamaz, değiştirdiği yürekten Tanrı'ya yönelik coşkun bir sevgi oluşmasını ve bu sevginin yaşamımızı şekillendirmesini de sağlar. Günaha ve onun Tanrı kaynaklı çözümüne yönelik böylesi bir tanım bizlere, "Tanrı'yı her şeyden çok sevip O'ndan zevk alıyor muyuz? Hayatımızın en temel mutluluğunu O'na ait olmak ve tanımak oluşturuyor mu?" sorularını sordurur. Dahası Tanrı'ya olan bağımlılığımız sadece kurtuluşumuzda oynadığı egemen rol ile sınırlı kalmaz. Aziz Augustinus Rab'be yönelik sevgimizin artması için hâlâ O'nun yardımına muhtaç olduğumuzu şu sözlerle gösterir: "Haydi, Ya Rab, uyandır, çağır bizi, yak ateşini, kap götür, rayihanı sal, tadını bırak, bırak ki seni sevelim, sana koşalım."²⁰

Bu makaledeki görseller şu kaynaklardan edinildi: https://en.wikipedia.org/wiki/Augustine_of_Hippo ve <https://en.wikipedia.org/wiki/Ambrose> (05.07.2022 tarihinde erişildi).

Sonnotlar

- ¹ Aziz Augustinus'un ilahiyatıyla ilgili bu yazı dizisini Michael A. G. Haykin'in "The Theology of Augustine" dersinden öğrendiklerimden yola çıkarak yazıyorum. Dolayısıyla atıf yapılmayan çoğu cümlemin arkasında derste verilen bilgiler ve ders okumalarında Augustinus'un eserleri hakkında yapmış olduğum çalışmalar bulunmaktadır.
- ² *Monerjizm* kelimesi Grekçedeki *monos* (tek, biricik veya sadece gibi anlamlara gelir) ve *ergon* (iş anlamına gelir) kelimelerinin bileşiminden oluşan bileşik bir sözcüktür ve terim kurtuluşun sadece Tanrı'nın egemen işi olduğunu vurgular. Daha fazla bilgi için bkz. Roger E. Olson, *Hristiyan İlahiyatının Hikayesi: Gelenek ve Reformun Yirmi Yüzyılı* (İstanbul: Haberci, 2020), s. 261-283.
- ³ Örneğin görüşlerine katılmadığım konular arasında ilk anda aklıma gelenler sakrament ve vaftiz hakkındaki fikirleri ile hizipleşmeyi bastırmak adına güç kullanımını meşrulaştıran bazı söylemleridir.
- ⁴ *Teofani* kelimesi, Tanrı'nın Eski Antlaşma'da kendini belirli formlarda insanlara vahyetmesini ifade eden ve çoğunlukla Mesih'le ilişkilendirilen görünmeler için kullanılan bir terimdir.
- ⁵ *Gobbet* bir makale yazım biçimidir. Bu tarz bir makalede yazar üzerinde çalışma yapacağı kişinin bir eserinden seçtiği yaklaşık 300 kelimelik bir pasajı, tarihsel ve eserin içerik bağlamı, metindeki önemli temalar ve karakterler ışığında inceler ve sonucunda 900 kelime civarında bir yazı kaleme alır.
- ⁶ Aslında bu yazıların konuları, ilk dipnotta belirttiğim gibi, Aziz Augustinus'un ilahiyatına ilişkin aldığım derste yaptığım ödevlerin makale formatına dönüştürülmüş halidir. Bu ödevlerin benim Augustinus'u genel anlamda tanımama ve belirli konulardaki fikirlerini anlamama oldukça yararı oldu. Bu yazıların da sizler için aynı işlevi görmesini umuyorum.
- ⁷ Justo L. González, *The Mestizo Augustine: A Theologian Between Two Cultures* (Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press, 2016).
- ⁸ Söz veya hitabet sanatı anlamında kullanılan "retorik" kelimesi ile Augustinus'un döneminin önemli bir meslek koluna işaret edilmektedir. O dönem, doğru olsun veya olmasın, insanları ikna etmek amacıyla sözlerin gücünü

kullanmakta gelişmek için retorik eğitimi alınırdı. Bu yönde eğitimlerini tamamlayan kişiler gündelik yaşamda toplumun üst tabakasındaki insanların çocuklarını Latince dilinde eğitme veya mahkemelerde belli bir tarafı savunma gibi alanlarda çalışan saygın bir kişi olurlardı.

⁹ González, s. 31.

¹⁰ González, s. 32-34.

¹¹ González, s. 35, 86.

¹² González, s. 37-38.

¹³ González, s. 42.

¹⁴ St. Augustinus, *İtirafklar*, çev. Çiğdem Dürüşken (İstanbul: Alfa, 2014), s. 328-331.

¹⁵ St. Augustinus, s. 349-351.

¹⁶ González, s. 73-76.

¹⁷ St. Augustinus, s. 80-92.

¹⁸ St. Augustinus, s. 188.

¹⁹ Saint Augustine, *Confessions*, çev. R. S. Pine-Coffin (Londra: Penguin Books, 1961), s. 173. *İtirafklar* kitabının bu İngilizce çevirisinin özellikle Augustinus'un asli günah hakkında söylediklerini daha iyi yansıttığını düşündüğüm için farklı bir kaynak gösterme ihtiyacı duydum.

²⁰ St. Augustinus, s. 302.

TANRİBİLİMHAZİNESİ
Kitap-1 Mukaddes Temelli Hristiyan Kaynakları

ÇALIŞMALAR MİNİPEDİ KAYNAKLAR ARA ENGLISH

Hristiyan tanrı bilimi
anlayışınızda gelişin!

DAHA BİLGİ EDİNİN

ÇALIŞMALAR
Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing eli.

MİNİPEDİ
Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing eli.

KAYNAKLAR
Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing eli.

© 2011-2022 Tanrıbilim Hazinesi Yazı Kurulu. Tüm Hakları Saklıdır.
İçeriklerim hepsi Telif Hakları sahipleri izniyle yayımlanmıştır.

İrtibat Kullanım Koşulları ve Gizlilik Politikası English

Yenilenmiş ve düzeltilmiş haliyle

Tanrıbilim Hazinesi

hizmetinizdedir.

Hemen keşfedin!

<https://www.tanribilimhazinesi.com>

Pastörlerin Etik Kodları

▼ *Murat Bağır*

Türkiye Kilisesi'nin son yıllarda maalesef gelişimi yavaşlamıştır. Bunun kilisenin dışından ve içinden kaynaklanan çok çeşitli nedenleri vardır. Dış nedenlerin birçoğunu kilise direkt olarak değiştiremeyebilir ama iç nedenleri değiştirmek çoğunlukla kilisenin kendi elindedir. Kilisenin gelişmesini etkileyen en önemli iç nedenlerden ikisinin kilise yönetimi ve önderlerin nitelikleri olduğunu düşünüyorum. Düşük verimli, hantal, kaotik, vizyonsuz, topluluktan kopuk vb. yönetimler kiliselerin gelişmelerini olumsuz etkilemekle birlikte bunu başka bir yazıda ele almayı umuyorum. İyi bir kilise yönetiminin nasıl olması hakkında düşündüğümüzde genellikle önce önderliğin tekli veya çoğul olması gibi konular hakkında düşünürüz. Bu konular önemlidir ama en önemli ve bunlardan önce düşünmemiz gereken konu önderin veya önderlerin iyi önder olmaları gerekliliğidir. Kiliseler iyi önderlerle sağlıklı şekilde işler ve gelişir. Önder veya önderler yeterince iyi olmazsa en iyi sistem uygulansa bile kilisenin sağlığı ve gelişimi bozuk olacaktır. Bu nedenle bu makalenin esas

amacı iyi önderlerin gerekliliğine dikkat çekmek için önderlerin nitelikleri konusunda pastörlerin etik kodlarını gündeme getirmektir.

Kutsal Kitap, pastörlerin niteliklerinin neler olması gerektiğini bize bildiriyor. Bu konuda özellikle öne çıkan metinleri 1. Timoteos 3:1-7, Titus 1:6-9 ve 1. Petrus 5:1-4'te okuyabiliriz. Kiliseler pastörlerin hem seçiminde hem de hizmetlerinin devamında

“Önder veya önderler yeterince iyi olmazsa en iyi sistem uygulansa bile kilisenin sağlığı ve gelişimi bozuk olacaktır.”

bu nitelikleri pastörlerden beklemelidir. Kilise önderliği, kiliseye yıllarca sadık şekilde katılmış kişilere bağışlanan makamlar değildir. Ayrıca sadece teolojik eğitimini yeterli görüp diğer niteliklerini önemsemediğimiz kişilere teslim edilebilecek pozisyonlar da değildir. Seçilecek önderin Kutsal Kitap'ın gereklerine her açıdan uygun olması gerekir.¹ Kiliselerin gelişmeleri için nitelikli pastörlerin olması tek başına yeterli değildir ama bu niteliklere sahip pastörlerin olduğu kiliseler gelişime açık kiliseler olurlar. Eğer pastörler nitelikli değilse maalesef kilisenin gelişimine köstek olurlar. Çünkü önder, topluluğu İsa Mesih'in benzerliğine yönlendiren, teşvik eden ve bu yönde kiliseye yardım eden kişidir. Bir açıdan lokomotif gibidir. Lokomotif bozursa veya iyi çalışmıyorsa tren ya gitmez ya da ağır aksak gider. Ruhsal hayatta ise aslında ileri gitmeyen kilise yerinde bile durmuyordur, geriye gidiyordur.

Pastörlerin Kutsal Kitap'ta okuduğumuz nitelikleri ideal niteliklerdir. Bir pastör çok iyi derecede bu niteliklerin hepsine sahip olmayabilir ama aynı zamanda pastörün çağrısı, bu niteliklere sahip birine dönüşme ve Tanrı'nın onu yapmak istediği kişi olma çağrısıdır.² Dolayısıyla pastör seçilen kişi, Kutsal Ruh'un yönetiminde yaşayarak her geçen gün gelişim göstererek ve dönüşerek Kutsal Kitap'ta belirtilen niteliklere daha çok sahip olmalıdır. Bu dönüşüme direnen önder aslında Kutsal Ruh'a karşı direnmiş olur.

Bununla birlikte önder, hizmetinin gereği çeşitli güncel meselelerle karşılaşmaktadır. Bu meselelerde Kutsal Kitap'ın buyruklarına, ilkelerine uygun hizmet etmesi gerekir. Bu nedenle bu buyrukların, ilkelerin, güncel meselelere uyarlanması ihtiyacı vardır. Bu da pastörler için etik kodları oluşturulması ihtiyacını ortaya çıkarır. Etik kodları Kutsal Kitap'ın sözlerinin yerini alamaz ama bu sözleri kaynak kullanırsa pastörler ve kiliseler için bir kılavuz veya ölçü vazifesi görebilir. Bu kılavuza bakarak standartlara uyan pastörler Kutsal Kitap'taki niteliklere uygun hizmet etmiş olurlar. Dolayısıyla etik kodları, Kutsal Kitap'ın yerini alan veya alternatifi değil, önderlerin iyileştirilmesine yardım eden ikinci derecede bir rehberdir.

Ülkemizde pastörlerin bir başkasına veya başkalarına hesap verme alışkanlığına sahip olmaması önemli bir sorundur. Birçok önder kendini nitelikli bir hesap verme yönteminden muaf tutar. Kendisine doğru dürüst hesap sorulmayacağını bilen önder kolaylıkla tanrısal niteliklerden uzaklaşabilir veya bu niteliklere ulaşmak için fazla çaba göstermeyebilir. Burada asıl sorun önderlerin hesap verdiği yönetim sistemlerini yaşama geçirebilmektir. Bunu gerçekleştiremeyen kiliseler için bu bir zayıf noktadır ve bu kiliseler her zaman yaralanmaya açık olacaklar ve gelişemeyeceklerdir.

Günahı düşündüğümüzde daha çok aklımıza görünen, dikkat çeken günahlar geliyor. Örneğin cinsel günahlar, fiziksel günahlar gibi; fakat adaletsizlik, haksızlıkları görmezden gelmek, kardeşlere baskı uygulamak, kabalık vb. şeyler de günahdır. Bir pastör cinsel günah işlediğinde bundan rahatsız oluyoruz ama kardeşlere kaba davrandığında da rahatsız olmalıyız. Kutsal Ruh her türlü günahtan tiksindir. Kilise her türlü günahı ele almalı ve Kutsal Kitap'a uygun şekilde çözebilmelidir. Buna pastörlerin günahı dahildir. Aksi halde Kutsal Ruh günaha duyarlılığını kaybetmiş bir kilisede etkili bir şekilde çalışmayacak ve günahın yoğunluğuna bağlı olarak gittikçe çekilecektir.

“Kendisine doğru dürüst hesap sorulmayacağını bilen önder kolaylıkla tanrısal niteliklerden uzaklaşabilir veya bu niteliklere ulaşmak için fazla çaba göstermeyebilir.”

Kutsal Kitap önderlerin eleştirilecek, ayıplanacak bir yönü olmaması ve kiliseye örnek olmaları gerektiğini buyuruyor. Çünkü önderler Tanrı'nın topluluğunun kâhyalarıdır. Önderlerin kilise topluluğunun gözünde saygınlıklarını kaybetmemeleri gerekir. O nedenle önderler göz önünde olan kişiler olarak daha yüksek bir standarda göre yaşamaya dikkat etmelidir. Bu nedenle pastörler için mevcut olacak etik kodları pastörlerin bu standartlara uygun yaşamalarına yardımcı olacaktır.³ Etik kodları pastörlerden beklenenleri gösteren bir rehber olarak, pastörlerin kendilerini kontrol edebilecekleri yararlı bir alet işlevi görürler. Aynı zamanda topluluk da bu alet vasıtasıyla pastörlerin gerekli standartlardan uzaklaşıp uzaklaşmadıklarını da anlayabilirler.

Bunların dışında bu kurallar pastörlerin yeterliliklerini de ölçer,⁴ çünkü bu etik kodlarını yerine getirmek için pastörlerin sadece karakter açısından değil, eğitim açısından olsun, sosyal açıdan olsun, farklı kabiliyetlere de sahip olması gerekir. Örneğin, önderin teolojik açıdan sürekli gelişmesi ve bunun için de çalışması ve kendisini geliştirmesi gerekir. Teolojik açıdan kendini geliştirmeyen önder bir süre sonra aşağıda sıralanan etik kodlarında belirtilen bazı konularda beklentileri karşılamada yeterli olmayacaktır. Bu durumda ya yeniden kendini geliştirmeye başlaması ya da görevden çekilmesi gerekir. Dolayısıyla etik kodları önderleri

belirli yetkinliklere sahip olmaya zorlaması ve yetkin olmayan önderleri açığa çıkarması açısından da faydalıdır.

Aşağıda kiliseler için örnek bir pastörlerin etik kodları listesi vardır. Bu etik kodları Kutsal Kitap buyruklarından, ilkelerinden, teolojik çıkarımlardan ve pratik değerlendirmelerden kaynaklanmaktadır. Kiliseler kendileri için kendi kodlarını oluşturabilirler. Bu listeler daha kısa ve özet şeklinde de olabilir. Burada yer almayan başka konular da dahil edilebilir. Aşağıdaki listenin esas amacı pastörlerin etik kodları konusunda farkındalık oluşturmak ve kiliselerin dikkatini bu konunun önemine çekmektir. Ayrıca, kiliseler pastörler için etik kodlarını aktif olarak kullanmak isterlerse bunu nasıl uygulayacakları da önemlidir. Etik kodlarının gerçekten yararlı olması için kilisenin uygun bir yönetim sistemi geliştirmesi gerekir. Çünkü etik kodlarının sadece ilan edilmesi yeterli değildir, uygulamada sürekli olarak etkin bir şekilde kalmasının sağlanması gerekir. Burada, bunu gerçekleştirecek bir kilise yönetim sistemine sahip olmanın önemi ortaya çıkar. Dolayısıyla kiliselerin etik kodlarının uygulanmasını garanti eden bir yönetim sistemi üzerinde de düşünmesi gereklidir. Bu konuyu başka bir makalede ele almayı umarak, şimdilik asıl konum olan pastörler için derlediğim etik kodlarını listesini aşağıda sunuyorum.

Kiliseler İçin Pastörlerin Etik Kodları⁵

1. Tanrı ile ruhsal ilişkimde olgun olacağım. Düzenli olarak dua, tapınma, Söz'ü çalışma vb. ruhsal disiplinleri uygulayacağım.
2. Daha iyi hizmet edebilmek için gelişmeye çalışacağım ve özellikle Kutsal Kitap'ı çalışmaya ve öğrenmeye devam edeceğim.
3. Elçilerin öğretilerine sadık kalacağım. Doğru öğretisi öğreteceğim, savunacağım.
4. Kilisenin içindeki hizmetimde kilisenin iman bildirgesine bağlı kalacağım.
5. Her zaman tanrısal motivasyonla hizmet edeceğim.
6. Öğrettiklerimi samimi şekilde yaşamaya çalışan biri olacağım.
7. Para, mal, konum, makam, statü, övgü, popülerlik peşinde olmayacağım.
8. Kutsal Kitap buyruk ve ilkelerine bağlı kalarak Tanrı'ya yaraşır biçimde dürüst, kutsal, ahlaklı ve onurlu bir yaşam sürdüreceğim.
9. Gerek toplum içinde, gerekse kilisede, hizmetimin gerektirdiği saygınlığa ve sorumluluğa uygun yaşayacağım, davranacağım, konuşacağım, örnek bir yaşam sürdüreceğim ve göstereceğim.
10. Evliysem örnek bir eş ve baba olacağım. Bekârsam temiz bir yaşam sürdüreceğim. Cinsel ahlaksızlıktan uzak duracağım.
11. Küfür, şiddet, alaycılık, öfke, bağırma çağırma, kötü söz gibi ayıp şeylere hayatımda yer vermeyeceğim. Özellikle kilisemdeki kardeşlere karşı bu şekilde davranmayacağım.
12. Kavgacı, zorba, baskı uygulayan, otoriter, kötü davranan, kaba davranan, egemenlik taslayan vb. biri olmayacağım.
13. Sakin, nazik, iyi niyetli, alçakgönüllü, saygılı, sevgi dolu, merhametli ve insanlara değer veren biri olacağım. Kimseyi aşağılamayacağım, kimseyle alay etmeyeceğim, kimseyi küçük görmeyeceğim.

14. Sağduyulu, ölçülü, kendini denetleyebilen biri olacağım.
15. Özeleştiri yapabilen biri olacağım.
16. Başkalarının yapıcı eleştirilerine açık olacağım.
17. İnsanların yaklaşılabildiği, konuşabildiği biri olacağım.
18. Kimseye düşmanlık beslemeyeceğim, intikamcı olmayacağım.
19. Hizmetimde ve tüm yaşantımda adil, doğru ve dürüst olacağım.
20. İnsanlara hizmetimde ayrımcılık yapmayacağım.
21. Topluluğumu kayıracağım, güvenilir ve iyi bir hizmetkâr kâhya olacağım. Topluluğumun ruhsal gelişimi için gayret göstereceğim.
22. Konuksever ve kardeşlerime zaman ayıran biri olacağım.
23. Ruhsal ve fiziksel yaşamıma dikkat edeceğim.
24. Alkol düşkünü olmak, uyuşturucu kullanmak vb. kötü alışkanlıklara sahip olmayacağım. Ayıplanabilir şeylerden kaçınacağım.
25. Haksız kazanç peşinde koşan, para sevgisi olan, sefahate düşkün, bencil biri olmayacağım.
26. Birlikte hizmet ettiğim kardeşlere karşı saygılı, açık, dürüst ve güvenilir olacağım.
27. Birlikte hizmet ettiğim kardeşlerin gelişimlerini destekleyen biri olacağım.
28. Birlikte hizmet ettiğim kardeşlerle esenlik içinde hizmet etmeye çalışacağım.
29. İnsanların benimle paylaştığı özel hassas bilgilerini, onların izni olmadan kimseye paylaşmayacağım. Bu bilgileri ancak paylaşılmaması durumunda biri zarar göreceksin veya yasal olarak paylaşılması gerekiyorsa, gerekli kişilerle paylaşmayı seçebilirim.
30. Pastörlük yetkimi ve konumumu istismar etmeyeceğim.
31. Kilisedeki hizmetimin çerçevesinde kilisenin tüzüğüne bağlı kalacağım.
32. Kimsenin hakkında yalan, iftira, karalama yapmayacağım.
33. Hizmetimi gerektirdiği gibi yapamazsam bırakmaya veya görevden alınmaya açık olacağım.
34. Pastörlük yetkimi ve konumumu kendimin veya ailemin kişisel çıkarı için kullanmayacağım.
35. Kilisenin mallarını, kaynaklarını, kendimin ve ailemin kişisel menfaatleri için kullanmayacağım.
36. Manipülasyon yapmayacağım. Gerçekleri saptırmayacağım. Hizmetimin kapsamında kilisenin içinde kimsenin de kardeşlerimi manipüle etmesine izin vermeyeceğim.
37. Kimseyi ruhsal olarak, duygusal olarak, sözlü olarak, fiziksel olarak veya cinsel olarak taciz etmeyeceğim.
38. İnsan ilişkilerinde kişisel sınırlara dikkat edeceğim.
39. Kimseyi sömürmeyeceğim.
40. Barışsever ve bağışlayıcı biri olacağım.
41. Kilisede hizipçilik, bölücülük yapmayacağım.
42. Kilisenin bana teslim edilen kaynaklarını uygun şekilde kullanacağım. İsrاف, gereksiz kullanım vb. şeylerden kaçınacağım.

43. Hizmetimden dolayı kilisenin ilgili birimlerine (örneğin ihtiyarlar kuruluna) hesap verebilir olacağım.
44. Karşı cinsle veya çocuklarla ilişkimde eleştiriye neden olacak bir durumun oluşmamasına özen göstereceğim.
45. Hizmetim süresince bir siyasi parti üyesi olmayacağım ve bir siyasi partiye hizmet etmeyeceğim.
46. Biri benim Kutsal Kitap'ta belirtilen önderin niteliklerine veya buradaki etik kodlarına uymadığımı söylese/iddia ederse veya ilgili birimlere (örneğin ihtiyarlar kuruluna) rapor ederse o kişiyi haksız şekilde cezalandıracak bir tutum, davranış, söylemde bulunmayacağım.
47. Hizmetimde yetkimin olmadığı veya beni ilgilendirmeyen konulara ve başkalarının işlerine karışmayacağım.
48. Kilise düzeninin, hizmetlerinin bilerek aksamasına neden olmayacağım.
49. İlgili birimlerin (örneğin ihtiyarlar kurulunun), beni Kutsal Kitap'ta belirtilen önder niteliklerine ve burada belirtilen etik kodlarına göre değerlendirmelerini kabul ediyorum.
50. Diğer ihtiyarların Kutsal Kitap'a uymayan veya etik dışı davranışlarını görmezden gelmeyeceğim.
51. Kimseyi kanıtsız veya sağlam dayanaklar olmadan itham etmeyeceğim.
52. Kardeşlerin hayatlarına hizmetimin kapsamı dışında müdahale etmeyeceğim, onları kontrol etmeye çalışmayacağım.
53. Kilise içinde bir kardeşime karşı yapılan haksızlığı, adaletsizliği görmezden gelmeyeceğim.
54. Diğer kiliselerle ve diğer kiliselerin önderleriyle iyi ilişkiler içinde olmaya çalışacağım.
55. Başka bir kiliseden bir kardeşin nişan, evlilik, cenaze gibi törenlerinin yapılmasının o kilisenin pastörünün sorumluluğu altında olduğunun bilincinde olarak, o pastörün izni veya olağandışı durumlar haricinde bu törenleri kendim yapmayacağım. Kendi kilisemizden bir kardeş başka bir kiliseden bir kardeşle evlendiğinde, düğün törenlerini yapma önceliğinin birlikte katılmaya karar verdikleri kilisenin pastörüne ait olmasına saygı göstereceğim.

Sonnotlar

¹Alexander Strauch, *Kutsal Kitap İhtiyarlığı* (İstanbul: Haberci, 2002) s. 80.

²Jim Estep, David Roadcup ve Gary Johnson, *Answer His Call* (Joplin, Missouri: College Press Publishing Co, Inc., 2013), s. 38.

³Joe E. Trull ve R. Robert Creech, *Ethics for Christian Ministry: Moral Formation for Twenty-First-Century Leaders* (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2017), s. 187.

⁴Trull ve Creech, s. 188.

⁵Trull ve Creech, s. 215-239.

Ondalık Verme ile İlgili

✎ Christopher Green

✎ Ufuk Demirgil

Kilisenin hizmet edebilmesi için insan lazım, bazen de para lazım. Kiliselerimizde ondalık sıklıkla gündemimizde olur. Yeni Antlaşma'da Pavlus 2. Korintliler 8-9'da "bağış verme"yle ilgili önemli ilkeleri anlatır. Pavlus'un o bölümlerde 'ondalık'tan bahsetmemesi ilginçtir. Bu alıntıda ondalık konusu ele alınmış, anlatılmış ve Yeni Antlaşma kiliselerinde neden uygulanmadığı açıklanmıştır. Pavlus ondalık verme konusunu açmak yerine toplulukları ellerindekini başkalarına cömertçe vermeye heveslendirmiştir.

Bu makale Haberci Yayıncılık'ın Kutsal Kitap Bugün Konuşuyor dizisinde satışa sunacağı Kilise Mesajı başlıklı kitabın bir alıntısıdır.

Vaftizle ilgili olarak görmeye başladığımız gibi, ondalık verme konusu da, Eski Antlaşmanın "kilise" hakkında verdiği talimatların daha geniş içerikli farklı anlayışlar içerdiğini gösterir. Üç farklı yaklaşım vardır ve bunların hepsine gereksinim duyarız.¹

Üç yaklaşım

1. Tamamlanma

Bir Eski Antlaşma imanısıyla bir Hristiyan arasındaki farkların merkezinde İsa'nın ölümü vardır. Eski Antlaşma uygulamalarında, bir Hristiyan kilisesinde yeri olmayan unsurlar vardır; bunlar arasında tüm ulusun toplandığı bir yer, kâhinlik ve kurban sunma sayılabilir. İsa'nın ölümü, Kutsal Kitap'ta kabul gören bazı uygulamaların bağlayıcılığını ortadan kaldırmıştır ve bunun nedenlerini açıklar.

2. Devamlılık

Kutsal Yazıların tamamında görülen bazı uygulamalar tüm inanlılar için geçerlidir; yani dua, vaaz verme ve övgüler sunma hâlâ tüm kiliselerde görülen Eski Antlaşma unsurlarıdır. "Devamlılık" Eski Antlaşmayı benimsememize yardım ederken "tamamlanma" yasacı olmamamızı sağlar.

3. Değişim

Ancak bazı uygulamalar değişmiş olmalarına rağmen bir yönden kiliselerde hâlâ var olmaya devam ederler ve bu yaklaşım, bizleri Eski Antlaşma yasalarına korkmadan itaatsizlik etmeye cesaretlendiren Tanrı'ya ait teolojiyi destekler, fakat önümüzde yepyeni itaat gerektiren yollar açar.

4. Yol ayrımı?

İsa bu üç yaklaşımın her birini öğretti² ama Hristiyanlar bazı konularda hangisinin doğru olduğu hakkında farklı düşüncededirler ve ondalık konusu bunun bir örneğidir. Maddi destek toplaması gereken bir Hristiyan önder olarak, devamlılık yaklaşımı olmasını yürekten isterim ama bunun doğru olup olmadığını nasıl bilebilirim? Eski Antlaşma'daki uygulamaların hepsi Yeni Antlaşma bunları açıkça yürürlükten kaldırmadıkça bağlayıcı mıdır, yoksa Yeni Antlaşma bunların gerekli olduğunu söylemediği sürece otomatik olarak yürürlükten kalkmış mı olurlar? Bu gibi sorular hâlâ kiliseleri bölmeye devam eder.³

Tapınak ve ondalık

Tanrı'nın görkemine yaraşır bir yer inşa etme, buluşma çadırına⁴ ait planlarıyla, ardından Davut'un Yeruşalim'deki dizaynıyla ve Süleyman'ın tamamladığı tapınakla⁵ başladı. Tanrı tapınakta yaşıyordu⁶ ama sonunda orayı terk etti⁷ ve tapınak yeniden inşa edilmesine ve İsa'nın yaşadığı günlerde Hirodes'in yönetimi altında en muhteşem halini alana dek sürekli olarak geliştirilmesine rağmen, Tanrı oraya geri dönmedi.

Onun yerine İsa, Tanrı'nın görkeminin yeryüzüne tekrar geldiği gerçek yer olmuştur. Yuhanna şöyle der: "Söz insan olup aramızda yaşadı (çadır kurdu). O'nun yüceliğini ... gördük."⁸ İsa kendisinden önce inşa edilen prototipi gibi, yerle bir edildikten sonra yeniden kurulan gerçek tapınaktır.

"Bu tapınağı yıkın, üç günde onu yeniden kuracağım." Yahudi yetkililer, "Bu tapınak kırk altı yılda yapıldı, sen onu üç günde mi kuracaksın?" dediler. Ama İsa'nın sözünü ettiği tapınak kendi bedeni idi.⁹

Bugün Tanrı'nın görkemiyle yüz yüze geldiğimiz fiziksel bir yer vardır ama bu yer bir bina değildir. "Tanrı'nın tapınağı olduğunuzu, Tanrı'nın Ruhu'nun sizde yaşadığını bilmiyor musunuz? Kim Tanrı'nın tapınağını yıkarsa, Tanrı da onu yıkacak. Çünkü Tanrı'nın tapınağı kutsaldır ve o tapınak sizsiniz."¹⁰ Burada "siz" olarak çevrilen sözcüklerin ikisi de çoğuldur; çünkü şimdi Tanrı'nın yaşadığı yer kilise-temellidir: bizler O'nun tapınağız.¹¹

Tapınak değiştiği için, ondalıklar ve sunular gibi tapınaktaki uygulamaları desteklemek üzere dizayn edilen, ya da doğrudan tapınağın varlığından kaynaklanan bayramları ve oruç zamanlarını ve hatta binalarımıza karşı takındığımız tutumları bile sorgulamamız gerekir. Ancak nelerin değişeceği üzerinde düşünmeden önce, nelerin devam edeceği hakkında düşünmemiz gerekir. Eski Antlaşma'daki vermeyle bizimki arasındaki en bariz devamlılık noktası, birlikte gördüğümüz gibi, Tanrı'nın bize yönelik cömertliği ve bizim de bunu yansıtabilecek şekilde başkalarına karşı cömert olmamızdır.

Değişme şekli: ondalık

Böylece sonunda ondalık verme konusuna geldik. Bu konu üzerinde, ondalığı antlaşmaya dayalı bir görev olarak kabul ederek harfi harfine yerine getirmek gerektiğiyle başlayıp Hristiyanların bu konuda tamamen özgür olduğuna kadar uzanan çeşitli Hristiyan görüşleri mevcuttur.¹²

Kesin olarak söylemek zordur ama İsrail'de verilmesi gereken iki veya üç ondalık (belli bir miktarını yüzde onu) varmış gibi görünür. Bunların biri yıllık olarak hasattan sonra, Levililerin ve buna bağlı olarak da onların kâhinlerin ihtiyaçlarını karşılanması için toplanırdı.¹³ Ne Levililere ne de kâhinlere miras olarak toprak verilmişti ama toprak onların ihtiyaçlarını

karşılacak kadar verimliydi. İkinci ondalık, yıllık bayram kutlamalarına ait masrafların karşılanması içindi.¹⁴ Üçüncüsü her üç yılda bir, Levililere, yoksul ve yabancılara gündelik yiyecek desteği olmaktan ziyade, büyük ihtimalle onların bayramlardan zevk almaları için yiyecek sağlamak üzere verilirdi.¹⁵ Bu ondalıklar arasındaki örtüşen kısımlarla,¹⁶ herhalde yıllık ortalama yüzde yirminin üzerinde gelir beklenirdi.

Günümüzde Hristiyanlar ondalıkların brüt mü yoksa net mi olduğu hakkında tartıştıklarında, genellikle oldukça farklı bir şeyi tarif etmektedirler. Hiçbir İsraili gelirin vergiden önce veya sonra değeri üzerinde tam yüzde on vermemiştir. Ondalık seviyesi çok daha yüksekti. Peki ama bunu kimler ödüyordu? Balıkçı, ayakkabıcı, marangoz veya inşaat ustası gibi kişilerden beklenen neydi? Topraktan elde edilen ürün, bir balıkçının tuttuğu balıkların yüzde onunu vermesi için bir örnek miydi? Yoksa sadece çiftliklerden elde edilen zirai bereketlerden mi ondalık verilmeliydi?

İkinci olarak, çarmıhın bu tartışmaya nasıl uyum sağladığını düşünmemizi gerektirir. Bütün bu ondalıklar, çarmıh yüzünden gereksiz hale düşen kurban sunma sisteminin bir parçasıydı. Kâhinlerinin ve/veya binalarının ondalıklarla desteklendiğini söylemek, bizim de öyle yapmamız gerektiği anlamına gelmez. Yerel kilise bir tapınak ve kâhinler topluluğudur ama Yeruşalim'deki tapınağın aksine, bizim binalarımız sadece işlevseldir ve kilisedeki personel diğer Hristiyanlardan daha fazla kâhin değildir.

Devamlılık ondalığı Hristiyanlar için bağlayıcı kılar. İsa bu konu hakkında Ferisileri övmüştür¹⁷ ama verdikleri ondalık bir cömertlik eylemi değil, çarmıhtan önceki antlaşmaya itaatti. Çarmıhtan sonra imanlılar için Yeni Antlaşmada para hakkında kaleme alınan hiçbir metin, ondalıktan bu şekilde söz etmez;¹⁸ çünkü antlaşmaya dayalı bu tedariklere olan ihtiyaç artık ortadan kalmıştır. Pavlus Hristiyan görevlileri neredeyse, 1. Korintliler 9'daki tapınak kâhinleriyle aynı seviyede tutar:

Tapınakta çalışanların tapınaktan beslendiklerini, sunakta görevli olanların da sunakta adanan adaklardan pay aldıklarını bilmiyor musunuz? Bunun gibi, Rab Müjde'yi yayanların da geçimlerini Müjde'den sağlamasını buyurdu. Ama ben bu haklardan hiçbirini kullanmış değilim. Bunlar bana sağlansın diye de yazmıyorum. Bunu yapmaktansa ölmeyi yeğlerim. Kimse beni bu övünçten yoksun bırakmayacaktır!¹⁹

Burada bir denklik vardır ("bunun gibi") ama bu denklik miktar üzerinde değil (Pavlus bundan söz etmez), Pavlus'un kullanmayı reddettiği haklar üzerindedir. İlke gönüllü cömertliktir. Biraz değişiklik yapmamız gerekir aksi taktirde yanlış bir antlaşmanın altında yaşama riskini üstleniriz.

Eğer bir değişiklik sunacaksak, dürüst olmamız şarttır. Malaki 3:10 güzel bir örnektir: "Tapınağımda yiyecek bulunması için bütün ondalıklarınızı ambara getirin" sözleri bereket ve lanet vaatleriyle uyarıda bulunur. Tanrı'nın evi hakkındaki bu sözleri aynen alıp günümüzdeki herhangi bir binaya uygulayamayız. Bu sözler bir amaç uğruna para toplamak üzere kullanılmamalıdır. "Yiyecek" kurban sunma sistemi içinde hizmet eden kâhin ve Levililer için bir gereksinimdi; hiçbir kilise önderi, ihtiyar veya görevli günümüzde bu rolü üstlenemez. Aksini düşünmek, İsa'nın kâhinliğinin bir açıdan desteklenmesi gerektiği anlamını veren tuhaf bir ima olur. Bütün bu karmaşa, ondalığın Hristiyanlar için geçerli olmayan bir uygulama olduğunu anlamamaktan kaynaklanır; çünkü ondalık verme sebebi geçip gitmiştir. Birçok kilise önderinin bunu biliyor olmasından şüphelenmemek zordur ama görülüyor ki, Hristiyanların vermesini sağlamanın basit ve Kutsal Kitap'ta görülen yolu olduğu için, ondalık toplama alışkanlığını kırmak zordur. Fakat ondalık Müjde-temelli para toplama yöntemi değildir.

O halde ne diyebiliriz? Ondalığı en fazlasıyla bir şablon olarak kullanabiliriz. Esas itibarıyla, artık tapınağa veya kurban sunmaya ihtiyaç olmadığından, Hristiyanların ondalık vermesine gerek olmadığı fikri harika bir haberdir. O günler geride kaldı. Ve ondalık verme de geçti gitti. **e**

Sonnotlar

¹ Bu üç yöntem basitleştirilmiştir; daha fazla bilgi için bkz. Sidney Greidanus, *Preaching Christ from the Old Testament* (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 1999), s. 227-277.

² Mar. 7:1-23 her üçünü de içerir.

³ Düzenleme İlkesi Kutsal Kitap'ın sadece kilise olarak yapabileceğimiz her şeyi içerdiğini ileri sürer. Bu ilkenin en iyi izleyicisi, modern ilahiler, duyurular ve hatta dans için özgürlüğü bulan Presbiteryenler (J. Frame, *Worship in Spirit and Truth* [Phillipsburg, New Jersey: Presbyterian and Reformed, 1996]) ve bunları reddedenler arasında (R. Reymond, *A New Systematic Theology of the Christian Faith* [Nashville, Tennessee: Thomas Nelson, 1998] s. 869-877) gerginlik yaratır. Bunun alternatifi olan Kural İlkesi hem gerekli olan hem de yasaklanan uygulamaları belirler ama bunlar arasında özgürlük için konuşur. Benim pozisyonum budur.

⁴ Çık. 25:1-31:11.

⁵ 1Ta. 28.

⁶ 2Ta. 7:1-3.

⁷ Hez. 10.

⁸ Yu. 1:14.

⁹ Yu. 2:18-21.

¹⁰ 1Ko. 3:16.

¹¹ 1. Korintliler'in ilerleyen kısımlarında, Hristiyanlar bireysel olarak da Tanrı'nın tapınağı olarak tanımlanırlar ve bu da şahsi olarak kutsal olmanın sebebidir (1Ko. 6:19).

¹² D. A. Crouteau, *Perspectives on Tithing: 4 Views* (Nashville, Tennessee: B&H Publishing Group, 2011). Yasanın verilmesinden önce ondalık vermektan söz eden iki referans vardır ama bunların mantığı açıklanmaz: Yar. 14:18-20 (bkz. İbr. 7:1-10) ve 28:18-22.

¹³ Lev. 27:30-34; Say. 18:25-29.

¹⁴ Yas. 26:1-11.

¹⁵ Yas. 14:28-29; 26:12-15.

¹⁶ Bkz. Yas. 14:22-27.

¹⁷ Mat. 23:23.

¹⁸ İbr. 7; 12:22-28-13:21'de verilen, Yeni Antlaşma altındaki uygun tapınma şeklinin yaşam tarzının tamamını kapsadığını öngörür.

¹⁹ 1Ko. 9:13-15

